

EL MARQUÈS DE MONT-ROIG A la recerca d'una ombra (9)

Crònica particular d'una època, i d'uns personatges lligats a Mont-roig.

Gaietà Romeu Benaprés era fill d'aquell Bartomeu Romeu amic del pare del marquès (de "l'americano") i jutge de Mont-roig de 1872 a 1874. Era el primer tinent d'alcalde quan fou nomenat alcalde el 13 de març de 1886 substituint Salvador Jordi Alentorn que dimití per raons de salut. El seu primer tinent d'alcalde serà Francesc Cabré Fraga, possiblement aquell que dèiem que guanyà aquella subhasta del "Mas d'en Romeu" (fou jutge de 1891 a 1893), i secretari de l'Ajuntament en Francesc Gassó Folch.

Deia Baptista Nogués a "Ressò Mont-roigenc" núm. 17: "Es decideix d'organitzar la secretaria, tan aviat com quedi habilitada com a casa consistorial, al segon pis de l'edifici de l'escola de minyons..." (després fou la caserna de la Guàrdia Civil del poble). L'alcalde Romeu deixà el càrrec el 24 de maig de 1891, després de les eleccions del 10 de maig. Podem saber els trets fonamentals d'aquests sis anys (de 1886 a 1891) en què fou alcalde, repassant les cròniques que féu Baptista Nogués a "Ressò Mont-roigenc" números 17, 20, 24, 29, 32 i 37.

En una de les seves narracions, el meu avi Cisquet Rom (Francesc Rom Serra) deia: "el senyor Romeu, home en aquell temps que gaudia d'una valoració immillorable en la política...". Fou un important alcalde, durant el seu mandat es van fer les primeres «ceres» de Mont-roig, el primer clavegueram, els porxos on s'hi feia el mercat (carrer Major pujant a mà esquerra fent cantonada amb la Plaça de l'Església), es varen plantar els arbres de l'entrada del poble per la carretera de Reus, i es varen inaugurar dues fonts: la de la carretera (19 de juliol de 1887) i la del carrer de la Roca (28 de setembre del mateix any). Aquell Ajuntament també féu una donació de 25 pessetes per a la construcció del monument al general Prim a Reus. El 1890 s'acabà el darrer tros de la carretera de Mont-roig a Reus, era el que anava de Montbrió a la riera de Riudecanyes. Algunes d'aquestes obres s'aconseguien amb l'ajut del marquès.

Diu Ferran Jové Hortonedà en el seu valuós llibre "Estudi onomàstic de la vila i terme de Mont-roig del Camp" (1999) a la pàg. 149, respecte a l'entrada del poble per la carretera de Reus: "tot aquest sector de terreny fins al barranc de Vilanova (edificat ja de molts anys ençà) havia estat de cal Romeu, el qual al final del segle XIX o començament de l'actual, decidí construir les cases que ara són conegudes per cal Rebanyo i cal Romàtic. Va resultar, però, que quan ja estaven acabades el Sr. Romeu no les podia vendre, però no recorda si era pel

preu (2.500 pessetes cada una) o perquè quedaven una mica apartades del nucli urbà d'aleshores. Home decidí i de molts recursos, diuen, el Sr. Romeu les va rifar a base de vendre números entre els mont-roigencs". Respecte a la seva casa pairal, a continuació cap amunt, diu que "més que una casa sembla que es tractava d'un grup de 2 o 3..." (pàg. 439). També sabem que l'antic "Camí de Reus" (avuiAVINGUDA de Reus) es digué des de principis de segle "carrer Alcalde Romeu" (pàg. 426).

En un altre dels textos del meu avi Cisquet Rom sobre coses i fets del Mont-roig de final de segle passat i principis d'aquest, i encara mai publicats, descriu la casa pairal dels Romeu: «era de bastant categoria. En unes obres que es varen fer va desaparèixer el seu gran portal i amb ell, tot el bo i millor de l'entrada, els muntants i arc de pedra picada amb la pedra clau que ens hagués sigut de testimoniatge sobre l'any de la seva construcció... formaven un conjunt de set cases edificades que eren considerades de les millors o més adinerades...». També explica que, anys més tard el propi Gaietà Romeu instal·là una fàbrica de mitges (a principis d'aquest segle) a la part de darrera d'aquesta casa. Devia ser tota una novetat aquesta petita indústria, doncs, fins aleshores tan sols hi havia unes quantes premses d'oli (una d'elles era també del Romeu), algunes fabriquetes d'esperit, un molí de moldre blat i una serradora de llenya.

Com a dada curiosa he sabut que Gaietà Romeu va tenir dues persones de confiança que tenien permís d'armes (pistola). Eren els coneguts com «Peret de la Paga» i el «Jaume de la Sastra». El primer, solter i amb caràcter un xic aspre, vivia a la planta baixa del costat de «cal Panadero» (actual carrer Riba i Mestres núm. 6). En el llibre "Estudi onomàstic..." de Ferran Jové (pàg. 387) es diu sobre aquest: "es recorda com una persona introvertida i el qualifiquen d'una mica estrany...".

M'han comentat que Romà Romeu Aleña, fill de l'alcalde Gaietà Romeu, va anar a viure a Anglaterra.

LA FONT DEL «MARQUÈS DE MONT-ROIG»

Quan era alcalde Gaietà Romeu, l'Ajuntament de Mont-roig encarregà (1887), a l'arquitecte Ramon Salas que estudiés la construcció d'uns porxos i un Mercat en un solar de l'Ajuntament que donava a la plaça de l'església nova (vessant mar), per tal de situar-hi parades de venda de carn i peix. Com a conseqüència d'aquesta nova obra, el 1889 el Marquès de Mont-roig, Antoni Ferratges Mesa, fa el donatiu de 1.000 pessetes per a la construcció d'una font pública a la plaça davant dels porxos del Mercat. Fou inaugurada el

diumenge 4 d'agost, per la Fira. L'Ajuntament agraiït l'anomenarà «Font del Marqués de Mont-roig». Deia el Baptista Nogués a «Ressò Mont-roigenc» núm.29 que hi havia «gravat el seu escut nobiliari».

D'aquesta font, desapareguda temps després, he trobat dues informacions que la descriuen. Una, molt curiosament, a «El Eco de Badalona» del 14 d'agost de 1889: «Dice una correspondencia de Mont-roig (Tarragona) que el domingo día 4 del actual, último de la feria que se celebra en aquel pueblo, inauguróse con asistencia de numerosísimo gentío una bonita fuente pública, costeada por nuestro estimado hijo adoptivo... Dicha fuente, que tiene unos cinco metros de elevación y ostenta en su fachada principal el escudo de armas de dicho señor marqués, fue asimismo bendecida en dicho día, concurriendo el Ayuntamiento en corporación y amenizando el acto la música de la población, con pasacalles y teniendo lugar, por la noche, serenatas y bailes».

L'altra és una d'aquelles del meu avi Cisquet Rom. Diu que aquella font «estava enclavada a la plaça del Mercat (actual de l'Església nova), aproximadament al mig de la mateixa, i poc més o menys al davant de les quatre escales que hi havia a la mateixa per entrar abans a can Maseres (actual núm. 6). Estava situada a baix d'un clot que per beure aigua o treure els cànirs plens, era necessari baixar uns sis o set esglaons, les parets de la qual estaven molt ben acabades i en un frontal de pedra picada en sortien els raigs d'aigua. Per la part de dalt s'hi havia col·locat un sòcol de pedra picada i al seu damunt una petita barana de ferro per evitar caigudes de la mainada. Tot seguit hi havia col·locada una filera de pedra picada donant-li la forma de parterre per tot el vol, el qual estava destinat a jardí i sempre curull de plantes d'ornamentació i del temps».

Casa Pairal dels Ferratges de Sitges (carrer Espanya)

En algun lloc he llegit erròniament que dita «Font del Marqués de Mont-roig» és la que hi ha al costat del Portal de l'Església Vella. No pot ser, doncs, aquesta s'inaugurà «el dia 17 de setembre de 1800, a la tarda, raja l'aigua...» segons Joan Baptista Riba i Mestres en el llibre «Història de Mont-roig» (pàg. 54).

En aquell text del meu avi, també s'esmenta que aquella Font que hi havia a la plaça del Mercat va ser el centre de moltes discussions per qüestions de la política. L'alcalde Gaietà Romeu era del Centre «El Porvenir Democrático» (liberals i republicans) i quan varen governar els opositors conservadors «la Font fou arrencada de soca-rel, desmuntant com és pot comprendre la barana, arrencat el jardinet i tapat el clot de la mateixa...». Deien els vells (ho explica Baptista Nogués, a «Ressò Mont-roigenc» núm. 17) que l'actual «pila baptismal de l'església era la pica que formava part d'aquesta font».

També Baptista Nogués diu a «L'any 1891 a Mont-roig» (Ressò Mont-roigenc núm. 37) que «el partit de l'alcalde Romeu s'enfrontava amb el de l'oposició, presidit pel Ferrando. Va guanyar el partit de l'oposició amb 9 regidors. El dia 1 de juliol prenia possessió el nou alcalde de Mont-roig, Anton Ferrando i Fortuny, àlies «Cuchó»...». Això pot fer suposar que fou aquest qui féu desmuntar la Font, però la filiació política d'aquesta persona no coincideix amb d'altres informacions del meu avi: «als últims de la centúria del segle XIX, existien unes persones prou addictes al pensament republicà (i liberal)... la gent es sentia atreta per aquells homes assenyats i fidels a les idees de justícia i llibertat... com els senyors Pagot, Fontcuberta, Romeu, Maseres, Félix Loaiza (metge), Anton «Cuchó»... Jo he vist, el dia abans d'unes eleccions a dalt de l'escenari del Centre Republicà... assegut a la taula de la presidència... (anomena alguns altres i l'Anton «Cuchó»)... en vibrants discursos escaients a la diada que s'apropava...». Aquí sembla que el Romeu i el dit Anton «Cutxó» eren correligionaris.

Com a dada curiosa, aquest Anton «Cutxó» poc després de prendre possessió del càrrec va nomenar (2 d'agost de 1891) com a fuster del poble a Jacint Salvadó Martínez, l'avi del nostre estimat «Cintu Quadras», model dels arlequins de Picasso (veure «Ressò Mont-roigenc» números del 58 al 60, 62, i del 63 al 65).

El que si està clar, és que Mont-roig, com tants altres pobles, estava dividit políticament entre carlins i liberals. Per exemple, en el llibre «El tercer carlisme a les comarques meridionals de Catalunya (1872-1876)» de Robert Vallverdú de Publicacions de l'Abadia de Montserrat (1997) s'hi diu, a la pàg. 69: «...el poble, de tradició liberal, no havia estat mai ocupat pels carlins, i això provocà un gran desencís entre el veïnat...» (9 de novembre de 1872), i a la

pàg. 371: "A Mont-roig, el 1872, es creà una partida carlina...". Es prou conegut que ambdues posicions polítiques tenien els seus locals. El «Centro Legitimista», més conegut per «Casino de Dalt» (o «Casino Carlista»), aglutinava les dues rames dels monàrquics, els partidaris de la reina Isabel II i els (molts importants en nombre) carlins; de tant en tant hi havia picabaralles entre ells però era més fort el que els unia enfront del Centre «El Porvenir Democrático». Segons explica el meu avi: «el Centro Legitimista estava situat a la casa del Pepet Pascual Munté, més conegut per Pepet Xarles, on ara és la casa d'en Joan Bieto... a la sala de cafè i en lloc preferent s'hi destacaven presidint dues fotografies: la d'Alfons XIII i la de Don Jaume de Borbón Parma (era el pretendent carlista)... quan es va crear el «Sindicat Agrícola» es varen traslladar al carrer Major...» (el 1916).

El Centre «El Porvenir Democrático, més conegut per «Casino de Baix», agrupava els homes de pensament liberal o republicà. Estava situat a la casa del Miquel Martí (cal Panadero)... a la sala de juntes s'hi podia veure Estanislau Figueres, Francesc Pi Margall i Nicolás Salmerón (foren presidents de la I República); així com el vell lluitador i diputat per la província de Tarragona Julià Nogués Subirà. Aquest darrer (era de Torredembarra i vivia a Reus) fou un republicà federal molt estimat per les nostres contrades.

Un, que té ascendents, (suposo com gairebé la majoria de persones), en aquelles dues opcions polítiques, ha pogut gaudir (gràcies a l'àvia Dolors Ferratges Tost, de "ca la Pobreta") d'unes cobles que es devien cantar a finals del segle passat a Mont-roig i que responien als punts de vista d'aquells dos "Centres". Els del "Casino de Dalt" cantaven (amb aires de jota): "República Federal / donde estás que no te veo / estoy bailando el can-can / con la mujer de Amadeo"; alhora es mofaven de la "Gloriosa revolució" que va entronitzar aquell rei desconegut i fugaç (Amadeo de Saboya: 1870 a 1873), i de la posterior i efímera I República (onze mesos de 1873). Els del "Casino de Baix" contraatacaven (amb ritme de valset): "Todos somos hermanos y reclamamos revolución / Si acaso llega a venir, a venir / la República a mandar, a mandar / será de nuestro país / la mayor felicidad, felicidad". També li vaig sentir cantar una altra dedicada als carlins, en aquella Tercera Guerra carlina (1872-1976), amb un ritme com de marxa militar: "Carlos setè diu que vol venir / amb trenta mil homens / a fer guerra aquí. / Que vingui, que vingui / que li darem corrida / li prendrem el sable i la carrabina."

Aquesta realitat dels "dos casinos", prou general a molts pobles d'Espanya, responia a la idea que el gran líder conservador Antonio Cánovas del Castillo tenia de la confrontació política. Deia, el 1870, que hi havia d'haver

Jardí públic a Sitges. (carrer Espanya)

"dos centros, cuando menos, en cada pueblo; uno más conservador donde quepan hasta los que la impaciencia ha hecho carlistas, cuando vean que el carlismo es la más lenta y difícil de las soluciones; y otro, más liberal, donde puedan acogerse los desengañados de la revolución...". En morir el rei Alfonso XII (1885) es firma el "Pacte del Pardo" on s'estableix l'alternança en el poder dels dos principals partits: conservadors i liberals.

Aquesta alternança també succeeix més o menys als municipis, fruit aleshores d'unes eleccions no ben bé democràtiques. «El panorama electoral tarragoní, tant el de la comarca com el de tota la província, fins el 1907 correspon al model d'alternança conservadora-liberal...», es diu en el llibre «Història del Camp de Tarragona», dirigit per Enric Olivé i publicat per la Diputació de Tarragona el 1989 (pàg. 183).

Com a reflexió particular m'agradaria dir que encara que molt probablement (a mitjans o finals del segle passat) la idea d'articular la realitat política espanyola al voltant d'aquells "dos centres" que deia Cánovas pogués semblar la més convenient, la qüestió és que uns cinquanta anys després teníem dues Espanyes enfrontades en una guerra civil (1936-1939).

En els darrers capítols hem vist la relació del marquès amb les poblacions que li són més properes: Sitges i Mont-roig com a viles d'on eren els seus ascendents, i Badalona com a mostra de la seva activitat política a nivell ciutadà (era una població important del districte electoral que representà durant uns trenta anys). En el proper capítol em proposo repassar la seva relació amb el ferrocarril: accionista de diverses companyies, representant d'aquestes davant dels organismes del govern, o incorporant les qüestions relacionades amb aquest mitjà de transport a les seves activitats com a diputat a Corts o com a senador.

Martí Rom

EL "MARQUÉS DE MONT-ROIG": A LA RECERCA D'UNA OMBRA

Crònica particular d'una època, i d'uns personatges lligats a Mont-roig

Quadre que hi havia a la sala de plens de l'Ajuntament de Badalona.

Havíem vist com Ferran Ferratges Ballester havia anat a fer fortuna a Cuba. A la seva «licència per a marxar a Amèrica» (19 de juliol de 1828) s'hi diu que era «sujeto de buena vida, fama y de costumbres cristianas, y honrados procederes sin que tenga impedimento alguno para poder pasar a los dominios de su majestad en América...». En el recent llibre «Estudi onomàstic de la vila i terme de Mont-roig del Camp» (1999) de l'amic Ferran Jové i Hortonedo es cita que al 1838 era «Adroguero Comercian». Després d'uns vint-i-cinc anys (cap a 1853) sabem que va tornar amb una important fortuna. Vivia a Barcelona, i quan podia devia viatjar (amb diligència) a Mont-roig i Sitges.

A partir de 1800 es produeix la millora de les comunicacions, es fan ponts que permeten substituir les

barcasses per creuar els rius, es multipliquen els serveis de relleus de cavalleries, i proliferen els viatges de nit. De Barcelona a Madrid es tardava sis dies. Des de 1815 hi havia un servei diari de diligències de Reus a Barcelona, sortint de nit i arribant també de nit. A Sitges s'hi anava amb cavalleries des de Vilafranca. El ferrocarril de Barcelona a Tarragona s'inauguraria el 1865. El de Barcelona a Sitges el 1881, i el de Barcelona a Reus el 1884.

Sabem pel llibre «Comportament polític i actituds ideològiques al Baix Camp (1808-1868)» de Pere Anguera, que amb data 9 d'agost de 1864: «...el govern civil autoritzà Josep Vidiella a establir el servei de tartanes per a viatgers i mercaderies de Reus a Mont-roig...» (pàg. 130). A «L'any 1888 a Mont-roig» de Baptista Nogués a «Ressò Mont-roigenc» núm. 24 es parla d'un servei de diligències a Reus fet per Ramon Munté i Pere Vidiella. També he trobat en el «Diario de Reus» (27 de febrer de 1897) un anunci que amb el títol de «Ordinario de Mont-roig a Barcelona» exposa en un llenguatge quasi telegràfic: «Se ha establecido don Laureano Rogé, en Mont-roig calle Nueva, posada, y tiene establecida sucursal en Montbrió, Riudoms y Reus, en esta ultima población en la posada de la Sangre. Tomara toda clase de encargos y equipajes. También toma encargos en Altafulla y Torredembarra y viceversa. Salidas de Mont-roig, los lunes de cada semana». En un d'aquells textos del meu avi Cisquet Rom (Francesc Rom

Serra) es diu que hi havia a finals de segle, una família que feia el trasllat a Reus i tenia Hostal a Mont-roig on podia allotjar-s'hi. «Crec que devia ser la primera que feia aquest servei, li deien «cal Pessic», després de bastants anys va deixar d'existir... Els viatges entre setmana es feien en tartana; els dissabtes i vigílies de festa en cotxe de quatre cavalls, on hi cabia més gent, a dalt hi havia un lloc encara per a posar-hi maletes i paquets...». Viatjar era prou difícil.

EL FERROCARRIL

Fapoc es commemoraven els 150 anys dels ferrocarrils espanyols «peninsulars». A Cuba s'inaugurà el 19 de novembre de 1837 (dia del sant de la reina Isabel II), anava de L'Havana i Bejucal (27 km) i fou el setè del món. Cuba era la primera productora mundial de sucre, i el «ferro-carril» permetia traslladar-lo ràpidament fins els ports per embarcar-ho cap Europa. A mitjans del segle XIX la renda per habitant a Cuba era molt superior a la de l'Espanya peninsular.

El primer «ferro-carril» del territori peninsular fou el famós de Barcelona a Mataró (28 km.), finançat pel «cubà» mataroní Miquel Biada (28 octubre de 1848). En el «Bieni Progresista» (1854-1856), governant els liberals, es promulgà la Llei General de Ferrocarrils (1855) en la qual s'establia la participació de bancs i societats de crèdit. Fou l'expansió dels ferrocarrils en aquella Espanya ancorada en el passat.

Algun avantpassat meu deia que "corria el mal art per la terra".

Sabia per aquell text de 1886, de l'alcalde Romeu, que Ferran Ferratges «siguió dando muestras de su interés por el bien público contribuyendo poderosamente a la construcción del ferrocarril de Barcelona a Francia...». Per esbrinar les relacions dels Ferratges amb el ferrocarril he tingut el gran ajut de Carles Guasch, president del «Centro de Estudios del Ferrocarril Español», orientant-me i deixant-me consultar els llibres d'actes de companyies del ferrocarril.

En el "Proyecto de fusión de las empresas de ferro-carriles de Barcelona a Mataró y Gerona, y de Barcelona a Granollers y Gerona" (1860), entre els que hi signen hi trobem aquell Ferran Ferratges. La nova empresa serà "Caminos de hierro de Barcelona a Gerona". Aquelles dues línies inicials de Barcelona a Mataró (1848) i de Barcelona a Granollers (1854), tenien la intenció d'arribar a Girona; la solució fou unir-se a Maçanet (1861) i continuar fins a Girona. Suposem que el nostre "americano" inverteix part de la seva fortuna en els ferrocarrils, la qual cosa li dóna un lloc a la Junta Directiva. En els llibres d'actes d'aquella Companyia he trobat una "Orden de servicio" del 13 d'octubre de 1864 on hi consta Ferran Ferratges com a vocal que autoritza que "las personas que se expresan en la siguiente relación pueden viajar con billete en toda clase de trenes...". "El Eco de Bada-

lona" del 14 d'agost de 1885, parlant d'Antonio Ferratges Mesa, marquès i polític, diu: "por la posición de su padre, que era uno de los primeros accionistas de Ferro-carril de Barcelona a Francia... uno de los hechos que más elocuentemente hablan a favor... en lo que se refiere a su atención por el progreso de Cataluña, es el sin numero de proposiciones que ha presentado en el Congreso pidiendo autorizaciones para la construcción de Ferro-carriles y tranvías...".

Després d'arribar el 1862 a Girona, a la Memòria de la companyia de 1864 s'hi diu: "estamos, pues ya en medio de la grande y ultima obra con que abatiremos los Pirineos... (se podrá) dar un abrazo fraternal a la mayor parte de las capitales de Europa...". I, en un decret del Ministeri de Foment del 29 de febrer de 1864, s'autoritza el nom de "Compañía de los caminos de hierro de Barcelona a Francia por Figueras". Fins 1869 trobem a Ferran Ferratges en les diverses Memòries anuals. El primer cop que he trobat el seu fill Antonio Ferratges és a la "Orden de servicio" del 27 de març de 1867 on se'l cita com a vocal de la Junta Directiva.

L'economia sofreix una sotragada i els ferrocarrils s'aturen. Diu la Memòria de 1867: "la crisis financiera que, comenzando a sentirse con intensidad en 1865, siguió aumentando en esta capital hasta que estalló en mayo de 1866...". Era la fallida de la Borsa de Barcelona; fins 1869 no s'albiraran els signes de represa. A la

Memòria de 1869 (10 de març de 1970) llegim: "grave era la situación política y económica del país...", ara tenim el sotrac polític de la "Gloriosa revolución de septiembre" de 1868 que foragita d'Espanya a la reina Isabel II. El gener de 1869 unes Corts liberals promulguen una nova Constitució. És l'inici de la carrera política d'Antonio Ferratges. En el llibre d'Actes d'aquella companyia de ferrocarril, hi trobem el 15 de març de 1871 que demanen al "Sr. Ferratges, que ha sido elegido diputado a Cortes, para que intervenga en el tema de la subvención a la Compañía en Madrid...". El 1872 Víctor Balaguer és el nou ministre de Foment; a més d'un important liberal, sempre serà un home proper als interessos dels indians (i del ferrocarril). A partir d'aquest moment trobem gran quantitat de cites de Ferratges. Per exemple: "compra de bonos del Tesoro en relación al Sr. Ferratges..." (12 de juny de 1871), "(el Sr. Ferratges) procure dominar las influencias contrarias que se pongan en juego..." (31 d'octubre de 1872), "han sido oportunos los encargos hechos al Sr. Ferratges, atendida su actual función... así como tan acertado el nombrarle... representante de la Compañía..." (8 de gener de 1872). El 18 de març de 1872 s'esmenta que es produeix el pagament dels emoluments a Antonio Ferratges per la seva pertinença a la Junta de la Companyia durant l'any 1871. La qual cosa fa suposar que devia substituir el seu pare; aquest va morir el 1879.

Durant els anys 1874 a 1876 seran múltiples les intervencions que farà per aconseguir "auxilios del Estado" de cara a poder concloure la línia de ferrocarril fins a la frontera. A les últimes sessions de cada any o a les primeres del següent, hi trobem l'acord del pagament dels seus serveis. Per exemple: "para el año 1873, 400 escudos..." (7 de gener de 1874); dos anys després es diu "la cantidad de pesetas 1500 por sus honorarios de 1875..." (31 de desembre de 1875). Havíem vist en el capítol de Badalona que el financer Evarist Arnús era un important amic d'Antonio Ferratges. Ara ens el trobem també en diverses actuacions respecte a aquesta Companyia: "pago en cupones a través del Sr. Arnús de las cuotas del empréstito nacional correspondientes a los empleados..." (28 de gener de 1874).

La creació de la xarxa ferroviària catalana parteix de la necessitat de potenciar l'intercanvi de mercaderies entre Catalunya i Espanya: expandir la producció tèxtil (eren els anys de les pèrdues de les colònies) i millorar la importació de cereals de Castella. Això també passava en el propi territori català: calia "vestir" (productes manufacturats) a les de les terres de l'interior a canvi d'aliments.

A finals de juny de 1856 s'aprova la línia d'Almansa a València i Tarragona. De l'Ebre fins a Tarragona es van fer aportacions de capital valencià i català (la "Societat Catalana General de Crèdit"). En aquest tram final sorgí la polèmica entre fer-lo passar per la costa (llavors més despoblada) o per l'interior (per Mont-roig i Reus). Es va fer per la costa. La inauguració del tram Amposta-Tarragona fou el 15 d'abril de 1865. El trajecte total entre Barcelona i València no ho seria fins el 1867. Recordarem que el «apeade-

A Barcelona vivia al carrer Ample núm. 3.

ro» de Mont-roig no es va fer fins el 1932, el mateix any que la carretera (de terra) que unia el poble amb la carretera de Barcelona a València.

A poc a poc, el panorama del ferrocarril a Espanya va canviant; es van produint diverses fusions. El 1875 les línies de Tarragona a Barcelona i la de Barcelona a França van agrupar-se amb el nom de "Ferrocarriles de Tarragona a Barcelona y Francia" (TBF). Finalment, el 1877, el tren arribaria a Figueres (quinze anys després de Girona); i l'any següent (1893), a Portbou. Era la porta d'Europa.

Al final del segle, gairebé sols quedaran dues companyies de ferrocarril: la «MZA» ("Compañía de los ferrocarriles de Madrid a Zaragoza y Alicante") creada el 1856, i la del «Norte» ("Compañía de los caminos de hierro del Norte de España") el 1858. En general estaran en mans de capital estranger o d'indians, i gairebé sempre relacionats amb els liberals espanyols. El 1891 "Norte" absorbiria la línia de València a

Tarragona. El mateix any, la MZA incorporaria a la seva xarxa la TBF.

Segons diu l'alcalde Romeu en el seu text, Antonio Ferratges també fou "tesorero general de los obligacionistas del ferrocarril de Córdoba a Málaga, Director del de Barcelona a Francia y del de Valencia a Almansa y Tarragona, Consejero de los de Mollet a Caldas, Valladolid a Rioseco, y Barcelona a las minas de San Juan de las Abadesas".

La línia de Còrdova a Màlaga permetia l'explotació dels carbons de Bélmez. Es creà el 1865; cinc anys després feu suspensió de pagaments, i finalment el 1877 se la va quedar la "Compañía Andaluces". En els primers anys setanta, "se negoció una salida con los acreedores. Los obligacionistas, mayoritariamente de Málaga y Barcelona, salieron beneficiados del convenio por las especiales condiciones del canje de títulos..." (llibre "150 Años de historia de los ferrocarriles españoles", pàg. 166 del I volum, Editorial Anaya, 1998). Hem vist que Ferratges fou el "tesorero general de los obligacionistas".

Sobre la línia de Granollers a Sant Joan de les Abadesses, he trobat a la Memòria de 1864 de la companyia "Barcelona a Girona" que l'havien guanyada en la subhasta del 14 de febrer de 1863. Però segons el llibre "Episodis de la burgesia catalana" de Francesc Cabana (Editorial Proa, 1998) diu que guanyà Alejandro Bengoechea en nom de Breusing & Co. de Manchester. Aquesta línia era un cas especial. La Catalunya de la revolució industrial (màquina de vapor) necessitava grans quantitats de carbó que importava d'Anglaterra i Gal·les. El carbó era el pa de la indústria. Es pensava que teníem carbó en quantitat, sols calia explotar les mines i transportar-lo als centres industrials (Barcelona). Respecte a la línia de Sant Joan de les Abadesses, aviat sorgiren problemes: fallida el 1865, crisi general financera el 1866, nova subhasta el maig de 1870, i esclata la tercera guerra carlina el 1872. A partir de l'octubre d'aquest any, l'empresari Felix Macià Bonaplata n'assumirà la seva construcció. He trobat una intervenció de Ferratges a les Corts (legislatura de 1869) sobre aquesta línia. També en el llibre d'Actes de la "Barcelona a Girona", he trobat que fa una recomanació per col·locar una persona a la línia de Sant Joan de les Abadesses (27 de juny de 1872); hi devia estar relacionat. Finalment, el novembre de 1877 es crea una nova societat amb el suport de la "Societat Catalana General de

Crèdit"; el gerent serà el propi Macià Bonaplata i el vicegerent Antoni Borrell (d'aquella companyia). Com veurem en un capítol posterior, dedicat a la seva activitat política, Borrell era amic del nostre marquès; Ferratges l'introduirà en el món de la política.

El tram de Granollers a Vic s'inaugurarà el 1876, i arribarà a Sant Joan de les Abadesses el 17 d'octubre de 1880. Es diu a la Memòria de la companyia (segons el llibre "Episodis de la burgesia catalana"): "(fue) ocasión de jubilo para Cataluña. Nuestras locomotoras silbaban en la estación termino de la linea de San Juan y las vagonetas, descendiendo por los planos inclinados de Surroca y Ogassa, conducían al cargadero de aquella estación los carbonos arrancados de nuestras minas...". Recordem que Antonio Ferratges havia estat diputat pel districte de Vic de 1869 a 1871, i a continuació (durant molts anys) per Granollers. Finalment resultarà que el carbó no és de la qualitat esperada, la qual cosa fa que la línia fèrria esdevingui deficitària. El 1886 farà suspensió de pagaments, i l'any següent serà absorbida per "Norte".

L'actuació d'Antonio Ferratges no sols responia a les gestions de les companyies, sinó que també als interessos del seu districte electoral. Recorrent "El Eco de Badalona" trobem moltes notícies al respecte. El del 29 d'abril de 1882 reproduceix una carta seva on diu que "últimamente he

presentado y apoyado en el Congreso dos proposiciones de ley, una para un ferro-carril de Igualada a Martorell, otra para... Llerona, cerca de Granollers, a San Martín de Provensals... Durante la legislatura he apoyado cinco proposiciones de ley relativas a ferro-carriles...". En el del 4 d'abril de 1885: "la Compañía del Ferro-carril de Francia... tiene el tranvía en puertas... según parece, la inmediata semana empezaran en el Besos los consiguientes trabajos preliminares para la colocación del puente de hierro...".

ADDENDA PARTICULAR

La meva àvia (Dolors de "ca la Pobreta") explicava que el seu avi, Pere Ferratges Aragonès («Pere Pago») tenia un passí que li havia donat Antonio Ferratges gràcies al qual no pagava al tren. Penso que el devia considerar parent llunyà. El fet que els cognoms es diferencien per la "j" o la "g" es conseqüència d'alguna errada documental. He trobat moltes notícies referides al marquès on hi consta amb jota.

Com hem vist, Antonio Ferratges va tenir una important intervenció en els afers relacionats amb el ferrocarril, continuant les inversions que tenia el seu pare ("l'americano") i amb les seves actuacions com a polític. En els propers capítols en veurem detalladament dita activitat.

Martí Rom

EL MARQUÈS DE MONT-ROIG "A LA RECERCA D'UNA OMBRA" (II)

Crònica particular d'una època, i d'uns personatges lligats a Mont-roig

•• Martí Rom

Havíem vist com Antonio Ferratges Mesa començava la seva vida política com a diputat pel districte de Vic (15 de gener de 1869), en aquelles famoses Corts Constituents conseqüència de la "Gloriosa revolució de setembre de 1868". Va obtenir 11.814 vots d'un total de votants de 38.474, i exercí des del 16 de febrer de 1869 fins el 2 de gener de 1871. De la mà del general Prim, la "Gloriosa" havia foragitat l'absolutisme d'Isabel II i va dur la monarquia del rei Amadeo de Saboya (16 de novembre de 1870 a l'11 de febrer de 1873). Prim no podia veure, per tan sols tres dies, l'arribada a Madrid del nou rei (2 de gener de 1871) ja que mor el 30 de desembre com a conseqüència de l'atemptat que sofreix el dia 27. A més, hi havia la Guerra Cubana del 1868 al 1878; i aviat esclatarà la Tercera Guerra Carlina (1872-1876). Enmig hi tenim la "I República" (deu mesos del 1873). I el 1875 esdevé la Restauració monàrquica amb Alfonso XII, que regnarà fins la seva mort el 1885. Massa enrenou en poc temps.

En "El Eco de Badalona" del 14 d'agost de 1885 es deia sobre Ferratges: "fue nombrado Gobernador Civil de Gerona, cargo que desempeñó con aplauso de toda la Provincia, y al cual debió la circunstancia de ser la primera Autoridad española que ofreciera sus respetos a la ilustre señora del Rey Don Amadeo, detenida por efecto de un temporal en el puerto de Rosas...". Va ser nomenat el 13 de gener de 1871 i va prendre possessió el dia 20. Però el 8 de març va ser elegit (per primer cop) diputat pel districte de Granollers i aleshores presenta la dimissió del seu càrrec a Girona (28 de març). Probablement els seus interessos lligats al ferrocarril el reclamaven.

A les eleccions del 8 de març de 1871 repeteix per Granollers, amb 2.425 vots d'un total de 9.140. Va exercir del 20 d'abril de 1871 fins el 22 de gener de 1872. Va ser secretari del Congrés; sortí escollit el primer en les votacions del 3 d'abril i del 13 de maig. Ferratges va haver de dimitir de diputat en la sessió del 22 de gener de 1872, ja que fou nomenat secretari de la Presidència del Consell de Ministres, i els dos càrrecs eren incompatibles. Potser el nomenament fou anterior, ja que, com diu el Llibre d'Actes de la "Compañía de los caminos de hierro de Barcelona a Francia por Figueras" (4 de desembre de 1871), "el Sr. Ferratges, nombrado Secretario de la Presidencia...".

Aviat tornarien a celebrar-se eleccions. Torna a sortir per Granollers el 2 d'abril de 1872, amb 5.419 vots d'un total de 7.526. Exercí del 28 d'abril de 1872 fins el 28 de juny de 1872. Hi havia legislatures ben curtes. Era un autèntic trasbals polític.

En aquell temps sols votaven els inscrits en el «cens electoral»: homes que tenint més de vint-i-cinc anys (majoria d'edat) pagaven una quota anual mínima de 25 pessetes de contribució territorial o bé 50 d'industrial (el quintar de verema es pagava el 1886 a 37'5 rals, 4 rals eren 1 pesseta). Sols podien votar a Espanya uns 800.000 homes d'un total d'uns disset milions d'habitants (escassament un 5 %); a Tarragona sols uns 15.000 homes. El 1853 Mont-roig tenia 2.680 habitants, i sols hi constaven 47 homes en el «cens electoral» de 1857, 114 el 1865, i 395 el 1889. Aquest tipus d'eleccions se'l coneix com "sufragi censitari". En el conjunt d'Espanya el percentatge d'abstenció era prou alt: entre el 30 i el 40 %. El poder polític estava en mans de poques persones.

Aquesta situació portarà als liberals a allunyar-se de la política oficial (el "retraimiento") i a intentar arribar al poder per insurreccions de militars afins. Sols tingueren èxit les de 1854 i 1868 ("la Gloriosa"). Quan el Partit Liberal aconseguí aprovar la Llei del Sufragi Universal masculí, el 26 de juny de 1890, podran votar tots els homes. A les eleccions de l'any següent (1891) a Mont-roig hi figuren inscrits 593 homes. Les dones espanyoles haurien d'esperar fins a la II República (1933).

Torna a haver-hi eleccions el 24 d'agost de 1872. Una majoria "radical", alguns aixecaments republicans i l'inici de la Tercera Guerra Carlina portaran a l'abdicació del rei Amadeo, l'11 de febrer de 1873. Francesc Pi i Margall es dirigirà als diputats dient: "No tenéis rey ni gobierno; tenéis un solo poder legítimo: las Cortes", i es va proclamar la I República amb 256 vots a favor i 32 en contra. El primer president fou Estanislau Figueras, i el govern el compartiran republicans i radicals. A continuació foren presidents: Pi i Margall (abril), Nicolás Salmerón (juliol) i Emilio Castelar (setembre). En aquests mesos succeeix el "moviment cantonalista" (Andalusia, Cartagena i Alcoi). I el 3 de gener de 1874 el general Pavia dissol les Corts, i s'acaba la República. El 29 de desembre hi ha el pronunciament del general Martínez Campos que imposa Alfonso XII com a nou rei i el conservador Antonio Cánovas del Castillo com a president del govern. És l'anomenada "restauració monàrquica". A les següents eleccions (20 de gener de 1876), els liberals s'exclouen i els conservadors obtenen una gran victòria.

Entre la República i els anys posteriors de total control conservador, Ferratges deixa de ser diputat. He trobat a l'acta (del 17 d'octubre de 1872) d'aquella companyia del ferrocarril: "Acordado finalmente puesto que el Sr. Ferratges se ha propuesto venir a Barcelona, confiar al Sr. Tutau la representación de la Compañía en todos los asuntos económicos que esta tiene pendientes en la Corte...". En deixar de ser diputat devia tornar a Barcelona i a dedicar-se als negocis familiars. A l'acta del 31 de desembre de 1873, es diu que s'han enviat dues cartes a l'apoderat del Sr. Ferratges (el Sr. Gutiérrez). Sembla com

si no estigués ni a Barcelona ni a Madrid. Això es confirma en la del 7 de gener de 1874: "Se ha leído la carta del Sr. Ferratges fechada en Roma el 26 de diciembre, refiriéndose a otra que escribió desde Marsella, y manifestando que haciéndose cargo de la triste situación en que han puesto a la Compañía los carlistas, no ha de quejarse si se le remite menor cantidad que en el año pasado por honorarios..."; estaven en plena Tercera Guerra Carlina (1872-1874). En la del 4 de març de 1875: "...se enteró la Junta de la carta del Sr. Ferratges en la que se manifestaba que durante su próxima ausencia quedaba encargado de los asuntos de esta Compañía el Sr. Ramón Oliveros, Inspector general de Hacienda...".

En ple retrocés liberal, Ferratges torna a intentar ser diputat en les eleccions de l'abril de 1879. Diu *El Eco de Badalona* del 5 d'abril de 1879 que "tuvo lugar en Granollers una reunión de representantes de todas las poblaciones que forman el distrito electoral... se proclamó, por unanimidad, candidato para Diputado a Cortes... la lucha sera muy desigual, toda vez que el Sr. Ferratges solo cuenta con la voluntad y simpatía de sus amigos y el Sr. Maspons, candidato ministerial con la influencia oficial..."; aquest era l'actual diputat. El del dia 20 d'abril deia que Mariano Maspons va treure 1.032 vots i Antonio Ferratges 482, i foren 1.514 el nombre de votants. Afegia que va haver-hi una reclamació d'aquest últim demanant que s'anul·lés l'elecció per irregularitats. En el del 21 de juny ens assabentem que "ha sido declarada grave el acta de Granollers... ni uno solo, entre los 15 que la componen, ha votado a favor del acta dicha... (aguardando) la correspondiente anulación por parte del tribunal encargado de sentenciarla...". En un discurs seu (molt posterior, del 11 de juny de 1884), explicava que "la comisión conservadora por unanimidad declaró grave el acta, y el Tribunal estimó por un solo voto de mayoría que la elección era válida...". Però *El Eco* del 21 de maig de 1880, un any després, diu que "ha sido rechazada unánimemente por el Gobierno la candidatura del señor Maspons, aceptándose la del Sr. Ferratges, por el distrito de Granollers...". Aquest Mariano Maspons era un "hombre de gran in-

fluència política, pues era abogado del Ayuntamiento (de Barcelona)...” segons diu Conrad Roure en el seu llibre *Recuerdos de mi larga vida*.

El “Sufragi censitari” era fàcilment controlable per part del Govern; guanyava el partit que governava. Quan hi havia fets extraordinaris (greu crisi econòmica, pèrdua de Cuba...) la reina regent cridava a governar el partit de l'oposició. El ministre de la governació enviava ordres als governadors civils per confeccionar les llistes electorals, on sempre hi havia el candidat “encasillado” proposat pel govern. Sovint aquest podia ser un “cunero”, un personatge desconegut a la circumscripció que se'l recompensava per favors anteriors. Els governadors instruïen els alcaldes per fer arribar als prohoms de la localitat les directrius del govern. Quan aquestes pressions semblava que no donarien el resultat esperat, es produïen les famoses “tupinades”: trencar urnes per invalidar una mesa que no seria favorable, aprofitar algun descuit per tirar un plec de paperetes a l'urna... Sembla que a Mont-roig també se'n produïren diversos d'aquests casos. Quan manaven els conservadors (Cánovas), a més de guanyar “permetien” que sortissin alguns diputats carlins; i quan ho feien els liberals (Sagasta) arribaven a les Corts un grapat de republicans. Antonio Ferratges parlant d'aquestes manipulacions en una discussió al Congrés (11 de juny de 1884), deia: “he sido gobernador de una provincia, y tengo el orgullo de declarar que las elecciones en aquella provincia fueron tan legales, que de ocho candidatos perdí seis... No hubo un acta protestada...”.

El context polític comença a canviar. El 19 de maig de 1880, Sagasta aconsegueix unir totes les famílies liberals i crea l'anomenat partit liberal “fusionista”. En les properes eleccions (1881) els liberals aconseguiran el poder.

Antonio Ferratges es casa amb Maria Concepción Domínguez Corvan el 21 de maig de 1879. *El Eco de Badalona* (12 de març de 1881) diu sobre ell: “parece que está destinado para ejercer un alto puesto en el Ministerio de Ultramar”. I en el del 30 d'abril esmenta que el Govern l'ha nomenat “Caballero Gran Cruz de la Real y distinguida Orden Americana de Isabel la Católica”. En aquest

Ferratges

1881 retornarà al “seu” escó de Granollers. Com hem vist la vila de Badalona pertanyia a aquesta circumscripció. He trobat en aquell setmanari badaloní (14 d'agost de 1885) que fou el seu representant “salvo dos legislaturas, correspondientes al advenimiento de la República la una, y la otra, a raíz de la Restauración...”. En aquestes eleccions del 21 d'agost de 1881, va obtenir 1.511 vots d'un total de 1.668. Deia *El Eco* (27 d'agost) respecte als vots que havia obtingut: “cifra que no han llegado a reunir ni con mucho la mayor parte de los Diputados electos en Cataluña...”. Va exercir del 30 d'agost de 1881 fins el 31 de març de 1883. A les mateixes eleccions fou elegit també pel districte de Santiago de Cuba, on va obtenir 560 vots i exercí del 26 de setembre de 1881 fins el 31 de març de 1884. Aquesta era la seva ciutat natal i on el seu pare (“l'americano”) n'hi havia viscut uns vint-i-cinc. En aquell 1881 hi devia viure el seu germà Joaquín Ferratges Mesa; hi consta el 1887. La família hi devia tenir interessos. Sobre aquesta elecció resulta que el jutge que certifica els resultats és Pedro Maria de Agüero Sánchez, que podria

estar emparentat amb la dona (Ana Clotilde de Agüero) del seu cosí (de Sitges i "americano") Gaietà Tarrida Ferratges.

El Eco del 5 de novembre de 1881 desmentia "la noticia que días atrás dieron algunos diarios de Barcelona referente a que... pasaba a Cuba para desempeñar el elevado puesto de Director General de Hacienda...". Aquests anys vuitanta foren prou importants en la seva carrera política. Llegim en *El Eco* del 7 d'octubre de 1882: "Parece que... ocupará una Subsecretaria. Así lo dice un periódico de Madrid...", en el del 4 de novembre: "Los diarios y correspondencias de Madrid dicen estar designado nuestro amigo... para ocupar la Subsecretaria de la Presidencia del Consejo de Ministros...". I en el del 17 de febrer de 1883: "...acaba de ser nombrado Director General de la Deuda". Va presentar la renúncia com a diputat a la sessió del 21 de febrer de 1883. Deia aquest setmanari badaloní del 3 de març de 1883 que com a conseqüència d'això "debe procederse a nuevas elecciones... Inútil nos parece consignar que el Sr. Ferratges volverá a ser reelegido...". A l'elecció parcial del 18 de març de 1883 va obtenir 1.610 vots d'un total de 1.615. Els resultats parcials a les diferents seccions que composaven el districte són: Badalona (359), Sant Feliu de Codines (342), Granollers (212), Santa Coloma de Gramenet (172), la Garriga (106), Lliçà de Munt (103), Llerona (91), Cardedeu (85), la Roca (74), Parets (37), i Mollet (29). Ens pot donar idea del suport que tenia a les diferents poblacions. Com veiem, Badalona tenia un pes considerable en el districte. Va exercir del 21 de desembre de 1883 fins el 31 de març de 1884.

El Eco del 22 de març avisa Ferratges: "Según se susurra, el distrito de Granollers que hasta ahora había estado libre de la filoxera electoral... se dice que... está en estado de germinación... se prevenga y vigile su distrito...". I en el del 29 de març: "después del Distrito de Villanueva y Geltrú (on es presentava el literat i polític Víctor Balaguer), el único político que, en verdad, puede afirmar que cuenta con la elección asegurada en Cataluña gobierné quien gobierné, es el Sr. Ferratges... Sabemos cuanto puede la presión oficial... sabemos cuan poco puede en nuestro desdichado país la voluntad del cuerpo

electoral. Acostumbrados a ver que un *cunero* cualquiera se pavonea con la representación de un Distrito que no conoce, que ni siquiera ha visto nunca...".

A les següents eleccions generals, del 27 de març de 1884, Ferratges va obtenir 1.100 vots d'un total de 1.643. El segon fou Javier Tort amb 505 vots. Mentre que en les actes que he pogut consultar de les anteriors eleccions sempre s'hi esmenta "no haberse hecho protesta ni reclamación alguna...", en aquesta hi varen haver intents tèrbols d'aconseguir l'anul·lació d'actes a Badalona, Sant Feliu de Codines, Santa Coloma de Gramenet i la Garriga. Eren poblacions afins a Ferratges. Les al·legacions dels opositors foren rebutjades; és un episodi més d'aquells intents de manipular les eleccions. En *El Eco* del 3 de maig es diu respecte al candidat Javier Tort: "en cierto importante pueblo del distrito... tuvieron que tomar todos, el día de las elecciones, un trote con honores de escape para evitar la silva mas estrepitosa del siglo... de cuyas resultas parece que está enfermo el Sr. Maspons, y no ha vuelto de su asombro el señor Tort, al cual le habrá costado la fiesta muy buenos cuartejos, no pocos disgustos y serios desengaños...". Aquest Maspons és el de les irregularitats de les eleccions de 1879. El propi Ferratges en un altre discussió sobre la validesa d'unes eleccions (a Vilafranca del Penedès) diu: "la primera vez que se han combatido las actas de Granollers, que yo he traído, ha sido esta..." (11 de juny de 1884). Va exercir del 6 de juny de 1884 fins el 8 de març de 1886.

El conjunt d'aquestes informacions les he pogut completar gràcies a les informacions facilitades per Margarita Bargailla del *Archivo del Congreso de los Diputados*.

El rei Alfonso XII va morir de tuberculosi (25 de novembre de 1885), i aleshores els dos líders Cánovas i Sagasta van firmar l'anomenat "Pacte del Pardo" on s'establia l'alternança en el poder dels dos principals partits: conservador i liberal. A continuació s'inicia la regència de Maria Cristina d' Habsburg. En el següent capítol continuarem avançant en la trajectòria política del nostre personatge.

EL MARQUÈS DE MONT-ROIG

"A LA RECERCA D'UNA OMBRA" (12)

Crònica particular d'una època, i d'uns personatges lligats a Mont-roig Política, segona etapa (1886-1910)

• • Martí Rom

Antonio Ferratges Mesa havia començat com a diputat a les Corts per Vic el 15 de gener de 1869, i després ho fou per Granollers fins el març de 1886. Havia mort el rei Alfonso XII (25 de novembre de 1885), i s'iniciava la regència de Maria Cristina en la qual tindran gran importància els liberals. Són anys d'alternança política entre liberals i conservadors, representats respectivament per Sagasta i Cánovas. Aquest últim havia estat l'home de la Restauració monàrquica (Alfonso XII), i Sagasta ho serà de la Regència; fou president del govern de 1885 a 1890. A continuació, fins el 1893, ho fou el conservador Cánovas. De 1893 a 1898 torna Sagasta, de 1898 a 1901 els conservadors Silvela i Polavieja, i de 1901 a 1902 Sagasta. En aquest any començarà el regnat d'Alfonso XIII. A la "Memòria del 98" ("El País") pàg. 96, es diu: "los gobiernos de Sagasta... desarrollaron una intensa labor legislativa tendente a la democratización, al menos formal, de la monarquía, cuyos hitos esenciales serían: la ley de asociaciones (30 de junio de 1887), la ley del jurado (20 de mayo de 1888) y la ley del 9 de junio de 1890 de sufragio universal masculino. Bajo esa misma égida se culminaría la formación del Código Civil (1889)".

Al principi de la seva carrera política, Ferratges havia estat proper al general Prim; amb la desaparició d'aquest i la redefinició de l'espai liberal passarà a l'òrbita de Práxedes Mateo Sagasta. Escriu Luis Carandell ("Memòria del 98", pàg. 100) que aquest "era llamado el viejo pastor por la capacidad que tenía de reunir bajo su cayado a las huestes liberales enfrentadas entre sí...". Era un francmaçó destacat. Entre els vuitanta i els noranta, els

esquerrans moderats que havien donat suport a la República es van incorporar al Partit Liberal. Una famosa frase de Sagasta: "Yo siempre caigo del lado de la libertad". Tenia un fi sentit de l'humor; un cop en una discussió pressupostària va dir: "ya que gobernamos mal, al menos gobernaremos barato". Amb Sagasta a la presidència del govern, Ferratges és nomenat l'11 de desembre de 1885 "jefe de sección de la Secretaría del Consejo de Ministros, con la categoría de jefe superior de administración civil..." (segons acta del Congrés del dia 26).

Ferratges va tornar a repetir l'escó de Granollers a les següents eleccions del 4 d'abril de 1886. Va obtenir 1.492 vots d'un total de 1.758. Diu "El Eco de Badalona" del 10 d'abril, que 234 vots eren d'aquella vila. Exercí del 13 d'abril de 1886 fins el 2 de desembre de 1887. Ferratges era en les notícies dels probables nomenaments. El setmanari badaloní (del 26 de juny de 1886) diu que "varios diarios consideran seguro el nombramiento... para el cargo de Gobernador Civil de Madrid...". En el del 7 de setembre de 1886 es comenta que era Director de Política de la Presidència del Consell de Ministres. Al del 11 de desembre de 1886 es parla d'ell com a director general del Deute, i encara el cita així el 12 de gener de 1887 ("lo ha resuelto en menos de tres meses..."). Era una figura política important.

Aleshores li concedeixen el títol de Marqués de Mont-roig com a conseqüència de la petició que va fer (desembre de 1886) l'alcalde Gaietà Romeu. "Accediendo a lo solicitado por el Ayuntamiento de Mont-roig, de conformidad con el dictamen del Consejo de Estado en pleno y de acuerdo con el parecer del Consejo de Ministros..."

vengo en hacer merced de título del Reino con la denominación de Marqués de Mont-roig a Don Antonio Ferratges y Mesa para sí, sus hijos y sucesores legítimos...." (11 de juliol de 1887); firma Maria Cristina y el "Ministro de Gracia y Justicia" Manuel Alonso Martínez. El títol devia tenir alguna incompatibilitat amb el càrrec de diputat, per això *El Eco...* del 9 de juliol de 1887 diu: "se da como probable el reemplazo en Méjico del señor Becerra Armesto, por el Director General de la Deuda, señor Ferratges...". Finalment dimitirà de diputat el 2 de desembre de 1887. En aquell mateix setmanari (del 10 de desembre de 1887) es diu que el proper gener (1888) s'hauran de fer noves eleccions al districte de Granollers "no dudando que una vez más resulte elegido...". En el del 31 de desembre fa una defensa de Ferratges contra el "caciquisme" del cap del partit Liberal a la província; l'alcalde de Barcelona Rius i Taulet volia imposar un altre candidat. Sorprenentment, el del 6 de gener comenta que a les eleccions del passat diumenge dia 1 va ser elegit "Don Joaquín Ferratges y Mesa, hermano de nuestro hijo adoptivo y persona residente en Cuba...". Cal remarcar el sentit de la "propietat" que tenien alguns càrrecs electorals; hi havia un electorat fidel o captiu.

Respecte a aquesta elecció parcial, en les informacions del Congrés de Diputats consta que es va fer el 8 de gener de 1888 i va obtenir 1.761 vots. Joaquín Ferratges va exercir del 18 de gener de 1888 fins el 6 de juny de 1890, quan cessà. He trobat, també en la documentació del Congrés, que sorgiren possibles incompatibilitats que van fer que fos estudiada el 3 de juny de 1890 per la Comissió, no trobant cap problema; cita un informe del Ministeri d'Ultramar que diu que aquell "desempeña actualmente el destino de ordenador de pagos de la isla de Cuba... este destino no tiene residencia en Madrid...".

Tornant a Antonio Ferratges sabem que el 20 de febrer de 1889 fou elegit (en una elecció parcial) senador per Zamora. Per què Zamora? Deu ser per la relació amb el polític liberal Germán Gamazo (1838-1901) que era de Valladolid i tenia una gran influència a Castella-Lleó. Devien coincidir en els afers del ferrocarril, doncs he

trobat que a principis dels setanta el "conde de Gamazo, representante de la Banca Arnús y Garí..." formava part del Consell d'Administració de la "Compañía Andaluces" (llibre "150 Años de histo-

ria de los ferrocarriles españoles", pàg. 192); i que en aquests anys va adquirir aquella línia de Córdoba a Màlaga relacionada amb Ferratges. També hi trobem a Evarist Arnús, aquell financer relacionat amb Badalona. Gamazo als anys noranta tindria un gran protagonisme en la vida política. Procedia del sector dels liberals moderats, fou diverses vegades ministre, i és famosa l'anomenada Llei Gamazo del 1886 que suposà la supressió de l'esclavitud a Cuba.

Respecte a la seva elecció com a senador, aquesta es feia entre els representants provincials. Va tenir 245 vots, i l'altre candidat onze. Aleshores calia presentar la documentació que certifiqués la seva "aptitud legal". Ferratges justifica que "desempeñó el cargo de diputado en seis Cortes distintas...", i afegeix la "Certificación de la Administración de contribuciones y Rentas de la provincia de Tarragona, manifestando que en los repartimientos de la contribución territorial del pueblo de Mont-roig... (figura) con el líquido imponible de 1.351,75 pesetas...", i el "Resguardo del banco de España... del depósito transmisible... de pesetas nominales 102.500 representadas por 205 billetes hipotecarios de Cuba. Renta anual de estos valores: 6.150 pesetas...". Al final es fa la suma d'aquestes quantitats, i dóna una renda anual de 7.501 pessetes. Per poder ser senador calia tenir més de 35 anys, haver estat

tres vegades diputat, i tenir una renda anual de 7.500 pessetes.

A les eleccions de l'1 de febrer de 1891 torna a sortir per Granollers obtenint 2.972 vots. Sabem que va obtenir 588 vots a Badalona. Eren les primeres eleccions amb sufragi universal masculí; els electors passen de dos mil a dotze mil. Deia "*El Eco de Badalona*" del 31 de gener de 1891, amb el titular "Más acerca de lo mismo": "Es indigno y asqueroso lo que esta pasando en nuestro pobre y desgraciado país... la funesta plaga de la política todo lo invade y lo perturba... En las presentes circunstancias... lo procedente, es que todos a una emitamos nuestros votos en pro de Antonio Ferratges...". En el mateix setmanari (7 de febrer), passades les eleccions es deia: "en vista de las iniquidades que... se cometen en España con respecto a la proclamación de Diputados oposicionistas... puede decirse que es un verdadero milagro la elección del señor Ferratges...". En endavant en la documentació del Congrés consta com "Marqués de Mont-roig". Exercí del 9 de febrer de 1891 fins el 5 de gener de 1893.

També torna a sortir elegit a les eleccions del 5 de març de 1893, obtenint 4.519 vots d'un total de 7.654 votants (eren 11.961 electors). Va exercir de l'11 d'abril de 1893 fins l'1 de juliol de 1895. Són anys de predomini liberal. El 1893 es produeix la incorporació dels republicans moderats, els "possibilistes" d'Emilio Castelar, al partit liberal. També s'inicien moviments de renovació en els partits polítics que havien monopolitzat la política espanyola. El 1892 el grup encapçalat per Francisco Silvela es separa dels conservadors i després de la mort de Cánovas (agost de 1897), fundarà la "Unión Conservadora" (desembre de 1897) amb posicions més centristes. És el "Regeneracionisme". Des del partit liberal, Germán Gamazo s'anirà distanciant de Sagasta. Haviem vist com Ferratges estava relacionat amb Gamazo.

En el capítol de Sitges, citàvem un text de "*El Eco de Sitges*" (núm. 520, del 23 de febrer de 1896) en el qual aquest demanava el vot dels sitgetans de Cuba a favor de la candidatura de Ferratges com a diputat per Santiago de

Cuba. No he trobat cap informació, o bé no es va presentar o no va ser elegit.

Deia "*El Eco de Badalona*" (14 de març de 1896): "nuestra villa... era (liberal) fusionista o republicana...", continuava: "una veintena de Ayuntamientos del distrito que habían proclamado candidato a Don Manuel Planas y Casals... el Sr. Ferratges, retiró su candidatura, y fue propuesto para Senador por nuestra provincia, resultando elegido...". Aquell setmanari acaba dient que és un orgull "ser de las filas ferratgistas". Fou senador per la província de Barcelona des del 26 d'abril de 1896. Com ja hem vist, calia justificar les rendes anuals; continua acreditant les 1.351,75 pessetes de contribució de Mont-roig, en el Banc d'Espanya en té 115.000, en títols del Deute (que al 4% li donen 4.600 ptes.), i que com advocat a Madrid té una renda de 1.680, ptes. El total dona 7.631,75 ptes.

Repeteix per Granollers a les eleccions del 27 de març de 1898. Va obtenir 7.045 vots d'un total de 7.101 votants (eren 11.830 electors). Tornen a guanyar els liberals. Ferratges va exercir del 13 d'abril de 1898 fins el 30 de maig de 1898. Eren anys de trasbalsos. El 1895 s'havia produït un aixecament armat a Cuba. Sagasta havia dit que defensaria l'illa «fins l'última pesseta», després ja prop del final haurà de confessar que "después de haber enviado 200.000 hombres y de haberse derramado tanta sangre, no somos dueños en la Isla de más terreno que el que pisan nuestros soldados". El 1898 es perden les últimes colònies. A la guerra de Cuba, que jo sàpiga hi van haver varis mont-roigencs. Un fou en Pere Ferratges Munté (germà d'un besavi per part de la mare); se'l donava per mort quan un dia va aparèixer per Mont-roig terriblement flac i emmalaltit; sols va viure uns mesos. En el llibre "*Estudi onomàstic de la vila i terme de Mont-roig del Camp*" (1999) de Ferran Jové Hortonedà, pàg. 379, es cita a un altre anomenat "Pau-fumereta": "era l'avi del Salvador Pau. Conten que el nom s'originà quan tornà de la guerra de Cuba perquè explicava que li havien donat un arma defectuosa: Em van donar, deia, una escopeta sense fumereta, és a dir, segons les versions que hem sentit, no hi havia l'orifici per on s'escapava el fum després del tret...".

Serà en aquest any 1898, quan es produirà la dissidència del grup de Gamazo de les files liberals. El 20 de febrer de 1899 Sagasta es veurà obligat a dimitir, i la Reina Regent encarrega govern a Silvela. Aleshores es produeix el triomf dels conservadors, i Silvela aconsegueix atraure els dissidents liberals de Germán Gamazo i Antonio Maura (el seu cunyat). Quan el 1901 mor Gamazo, Maura quedarà com a cap d'aquest grup. En pocs anys moriran els grans líders polítics, el conservador Cánovas en un atemptat l'agost de 1897 i el liberal Sagasta el gener de 1903 (un mes després de deixar el govern). «El Eco de Sitges» del 28 de febrer de 1909 concreta la trajectòria política d'Antonio Ferratges: "militó primero en el partido liberal del que fue indiscutible Jefe Don Práxedes Mateo Sagasta, separándose del mismo cuando la disidencia de Don Germán Gamazo, reconociendo a la muerte de este la Jefatura de Don Antonio Maura, bajo cuyas ordenes ingresó en el partido conservador que en aquel entonces había proclamado Jefe a Don Francisco Silvela...".

Antonio Ferratges el 30 de maig de 1898 va renunciar a diputat a Corts per Granollers en ser nomenat senador vitalici (19 d'abril). Continua justificant les mateixes pessetes per contribució de Mont-roig i per exercir d'advocat a Madrid, i que té 75.000 ptes. en obligacions hipotecaries del "Tesoro de Filipinas" (al 6%) que li donen 4.500 anuals. Total: 7.531,75 pessetes. Fou senador fins la seva mort (febrer de 1909). A la sessió del Senat on es comunica la seva defunció (25 de febrer de 1909) el president Marcelo de Azcárraga diu d'ell: "sus conocimientos financieros le llevaron a la Junta de Aranceles de Cuba, siendo designado también como delegado del Gobierno en la Exposición Universal de Barcelona y en la de Chicago... Era Gran Cruz de Isabel la Católica y comendador de la Legión de Honor...". Havia estat pràcticament quaranta anys dedicats a la política: del 1869 al 1909. Aquestes informacions sobre la seva participació en el Congrés i en el Senat han estat possibles gràcies a la col·laboració Margarita Barguilla i M. Angeles Valle de Juan.

El segle XIX va acabar tan convulsat com va començar, es succeïxen una sèrie d'atemptats anarquistes. Paulí Pallàs llença una bomba a Barcelona contra el general Martínez Campos (24 de setembre de 1893); havia nascut a Cambrils, l'1 de desembre de 1862, fill d'un treballador del ferrocarril. Just abans de morir (5 d'octubre de 1893) va cridar aquella frase: "La venganza será terrible". Un mes després (7 de novembre) Santiago Salvador va tirar la bomba del Liceu. El 7 de juny de 1896 es llençaren

bombes a la processó del Corpus de Barcelona, produint una gran repressió; els judicis militars que

es feren a Montjuïc varen ocasionar una campanya internacional. Va estar empresonat sense motiu aquell enginyer d'idees anarquistes Ferran Tarrida del Marmol cunyat de Ferran Ferratges Mesa (germà del marquès). Un altre assassinat sacseja el país, un anarquista italià mata (8 d'agost de 1897) al president del govern, el líder conservador Antonio Cánovas del Castillo.

Amb la desfeta de les colònies, l'Espanya tradicional busca la solució en la mirada al passat: la Castella imperial. Catalunya i Euskadi, miraran cap a un futur de transformació industrial, d'importants canvis socials. A Espanya continuarà manant l'aristocràcia terratinent. A Catalunya, la burgesia industrial (tèxtil) regenerarà la vida social.

Diu Tuñón de Lara a "La España del siglo XIX": "cada vez existían menos diferencias esenciales entre conservadores y liberales. Eran simples sustentáculos del poder monárquico...". A les eleccions del 1901 hi ha la important victòria de les forces regionalistes catalanes. S'acaba la Regència de Maria Cristina d'Habsburg i el 17 de maig de 1902 comença el regnat d'Alfonso XIII. Silvela deixa el govern i la política (1903), i nomena com a successor a Maura. Aquest governarà del 1903 al 1904, i del 1907 al 1909. Durant la "Setmana Tràgica" de Barcelona (juliol 1909), amb l'execució de Ferrer i Guardia, l'obligaran a dimitir. El segle XX s'inicia amb una gran tensió social.

En els dos darrers capítols, hem fet un resum de la carrera política del marquès de Mont-roig. En el proper repassarem les seves principals activitats en aquest camp.

EL MARQUÉS DE MONT-ROIG: "A LA RECERCA D'UNA OMBRA (13)"

• • Martí Rom

Crònica particular d'una època, i d'uns personatges lligats a Mont-roig

En els dos darrers capítols hem resumit els quaranta anys de la vida política d'Antonio Ferratges Mesa, ara farem un repàs a les seves principals intervencions. Recordem que «El Eco de Sitges» núm. 520, deia que el diari de sessions de les Corts "no cuenta una sola página sin referir un discurso elocuente y lleno de meditación y estudio, o una proposición de ley del incansable e ilustrado Marqués...».

La coincidència d'unes Corts parlamentàries i l'inici d'una gran difusió de la premsa, va potenciar l'existència de cròniques sobre la vida política. Se centraven sovint en els discursos que es feien a Les Corts o en els mítings als locals dels seus correligionaris. La oratòria esdevingué el punt clau per una bona carrera política.

"El Eco de Badalona" del 13 de març de 1886, parla sobre la seva allocució en el cas del legat Roca i Pi: "con aquella galana frase que tanto le distingue y caracteriza, brindó por el triunfo de la causa obtenida, por los pobres de Badalona...". Citaré tan sols un exemple del "Diario de las sesiones de Cortes del Congreso de los Diputados" del 11 de juny de 1884; parlant sobre la validesa d'una acta de diputat diu: "ni siquiera puede decirse lo que Rossini, con alguna injusticia por cierto, de la música de Verdi; que tenía mucho nuevo y mucho bueno, pero que ni lo nuevo era bueno, ni lo bueno era nuevo. En el acta... todo es malo, señores: el principio, los medios, el fin..."; o més endavant: "...esas matemáticas que sirven... para que algunos hombres políticos formen el arte de obligar a los números que signifiquen lo contrario de lo que realmente significan...".

Ferratges, com molts polítics de la Catalunya de l'època, se sentia català, però no era catalanista. Sí defensava els interessos d'una Catalunya diferent dels altres territoris d'Espanya. Deia en un discurs al Senat (27 de novembre de 1905): "desde aquí otros ponen en ridículo todo lo catalán: nosotros desconocemos la gramática, nosotros hablamos un dialecto (que la Academia ha reconocido que es idioma)...". A Madrid se'n reien fins i tot del peculiar accent (català) del general Prim. Com ja sabem, gran part de la seva vida política fou liberal, però cap el 1898 s'unirà a Germán Gamazo, apropiant-se als conservadors regeneracionistes de Silvela. Aleshores Ferratges no entén i es dol de puixança dels republicans i sobretot de la naixent "Lliga".

Després d'aquesta introducció, desglossaré per temes les seves principals intervencions polítiques. Respecte a les terres tarragonines, cal destacar que fou elegit president de les següents comissions: la que estudià la "prórroga a la compañía de canalización del Ebro para la terminación de sus obras..." (Corts, 5 de desembre de 1881), i de la "Ametlla (Tarragona), puerto de interés general" (Senat, 8 de febrer de 1908). Participà a la que autoritzaria "la construcción de un ferrocarril de Reus al puerto de Salou" (10 de juny de 1885). Va ser important l'actuació en las que tractaven sobre les carreteres del voltant de Mont-roig: "la de Mont-roig a la Sierra de Faches..." (Corts, 20 de maig de 1885); "de Mont-roig a la de Tarragona a Castellón" (Corts, 14 de juny de 1892), fou el president; "de Mont-roig al Collado de Faches a la de Castellón a Tarragona" (Senat, 25 de gener de 1908), en aquesta última també hi havia l'il·lustre mont-roigenc i polític republicà Agustí Sardà Llaberia. A més, la carretera "provincial de Reus a Riudoms y Mont-roig" (Corts, 16 de gener de 1995); també hi havia el Marqués de Mariano,

i Ferratges fou el president. La de "Estación de Riudecañas a Montbrió" (Senat, 27 de juliol de 1896). Cal dir que fins el 1932 les estacions de tren més properes a Mont-roig eren les de Cambrils i Riudecanyes; aquesta última era la que s'utilitzava des de Mont-roig per les mercaderies. I les carreteres "enlace entre la de Reus a Mont-roig y Vilanova d'Escornalbou" (Senat, legislatures de 1903 i 1907), i la de "Falset a Mont-roig" (Senat, 24 juliol de 1908), en aquesta també hi havia Agustí Sardà.

Respecte a Barcelona vull citar unes actuacions. Formà part de la comissió sobre la cessió al Ajuntament dels terrenys on hi havia la Ciutadella militar (Corts, 1 d'octubre de 1869). Fou president de la que estudiava la "cesión al Ayuntamiento de Barcelona de los terrenos de las derruidas murallas..." (Corts, 16 de gener de 1895). Exigeix una investigació sobre els diners de la capta entre els espanyols d'Ultramar per ajudar a la construcció del monument a Colom a Barcelona (Corts, 27 de juny de 1884). Reclama una llei "autorizando la enajenación del edificio y terrenos de la cárcel de Barcelona y el edificio y terrenos de lo que fue casa-galera, destinando su producto a la construcción de la nueva cárcel..." (Corts, 4 de febrer de 1885). A la del 10 de juny de 1885, diu que "la cárcel de Barcelona no es siquiera un sitio de corrección... es una verdadera mazmorra... en una ciudad tan adelantada, tan civilizada y culta...". La presó de dones, anomenada "casa-galera", estava al carrer Sant Pau cantonada Robadors. Quan s'incendià a finals del XIX passaren a la presó d'homes del carrer Reina Amàlia (ara la plaça Folch i Torres), molt a prop del col·legi dels Escolapis on havia anat de petit el nostre personatge. Al fer-se la "Modelo", al carrer Entença; sols quedaren les dones. També fou president de la que estudiava la "Concesión del ferrocarril eléctrico subterráneo de Barcelona" (Senat, 3 de juliol de 1907).

Ja hem parlat en un anterior capítol de la seva relació amb Badalona, important localitat del seu districte electoral (Granollers). Ara tan sols una pinzellada. "El Eco de Badalona", del 14 d'agost de 1885, Poncio Serrat cronista de la vila de Badalona, fa el seu perfil humà: "es un cumplido caballero. Afable en el trato, sincero, cortés, fino, atento, de carácter dúctil y conocedor al mismo tiempo de las cosas y de los hombres, sabe granjearse las simpatías y aprecio de cuantos le tratan... Felices los hombres, que, como Ferratges, logran merecer el afecto y consideración de sus conciudadanos".

Ja sabem de la seva relació amb Cuba, havia estat secretari de la Comissió sobre el Deute de l'illa de Cuba (1871), i havíem vist com fou diputat per Santiago de Cuba del 1881 al 1884. En aquest període, interpel·là al Ministre d'Ultramar sobre l'estat econòmic de la província de

Santiago (Corts, 6 de desembre de 1882); i el dia 12: "acerca de la necesidad de rebajar la contribución al distrito Oriental de Cuba...", per les desastroses conseqüències de la guerra, "ni los cafetales, ni los ingenios, aunque la caña crezca en el mismo año, pueden reconstruirse fácilmente...". També va formar part de la Comissió que estudià la "exención de impuestos a las industrias minera y metalúrgica de Santiago de Cuba..." (Corts, 16 de gener de 1895).

Foren nombroses les intervencions sobre el ferrocarril. Uns exemples: s'interessà perquè "dos veces se ha anunciado en pública subasta la construcción del ferro-carril que conducirá desde Granollers a la cuenca carbonífera de San Juan de las Abadesas..." (Corts, 24 de març de 1869), aquesta era la via de sortida del carbó que havia d'alimentar el procés d'industrialització català. Participa en diverses comissions sobre noves línies: de Berga a la Pobla de Lillet, d'Igualada a Tàrraga, de Torelló a Olot, d'Igualada a Martorell (Corts, legislatura de 1881), al balneari de Sant Hilari Sacalm (Senat, legislatura de 1896), de Sant Gervasi de Cassoles a Rubí (Corts, legislatura de 1887), i de Sant Gervasi de Casoles "al pico del Tibidabo", al "collado de Vallvidrera. (Corts, legislatura de 1891).

D'àmbit més general, forma part de la comissió per la concessió d'auxilis a les empreses del ferrocarril (Corts, legislatura de 1893), i fou president de la comissió que estudià l'autorització de la reducció del capital de la "Societat Catalana General de Crèdit" (Corts, 27 de maig de 1895).

Parlant d'aspectes més generals de la política, cal esmentar la seva aportació a les discussions entre les propostes proteccionistes o lliurecanvistes de l'economia espanyola. En general, els liberals de Sagasta preteníem obrir els mercats i els conservadors de Cánovas protegir-lo dels productes externs amb aranzels. Però els liberals catalans també eren proteccionistes.

En el llibre de Pere Anguera "Societat, sociabilitat i ideologia a l'àrea Reusenca" (Associació d'Estudis Reusencs, 1999), pàg. 34, es diu: "el primer moment de

tibantores produí el 1881 amb la pujada al poder del primer govern Sagasta. Com a rèplica a les propostes lliurecanvistes governamentals, els conservadors convocaren un gran míting proteccionista a Barcelona el 4 d'abril. Hi participaren destacats dirigents d'un ampli arc ideològic... (conservadors, republicans federals i liberals), i continua "la mobilització culminà amb la gran manifestació barcelonina del 26 de juny que aplegà milers de persones...". També hi hagué molta pressió contra tractat hispano-francès del 1882. "El Eco de Badalona" del 29 d'abril de 1882, comenta: "Con irrefutables argumentos, los diputados proteccionistas han combatido en el Congreso el tratado de comercio con Francia... 237 votos afirmativos por 59 que votaron en contra, entre cuyos últimos se cuenta el voto de nuestro amigo Diputado Sr. Ferratges...".

Continuant amb aquell llibre de Pere Anguera "Societat...", s'hi diu: "La signatura del tractat comercial amb la Gran Bretanya, el desembre de 1883, conegut com el "modus vivendi", establert pels liberals i ratificat el gener següent pels conservadors, generà una nova onada de protestes... que donà origen al document conegut com Memorial de Greuges... que fou lliurat al rei Alfons XII el 10 de març (de 1885)...". Ferratges preguntà a les Corts (20 de maig de 1885) perquè "la nación inglesa daba por terminadas las relaciones comerciales que sostenía con el Gobierno español... negociación del *modus vivendi*...". Li contesta el Ministre d'Estat sorprenent-se que ara li dolgui que s'hagin trencat les negociacions quan ell va votar en contra al igual que tots els diputats catalans. Ferratges remata: "indudablemente hay aquí un engaño: o se quiere engañar a Cataluña, o se quiere engañar a Inglaterra...". Hi tornà en una intervenció del 14 d'agost de 1885.

A "El Eco de Badalona" del 31 de juliol de 1886, a primera plana i sota el títol "Nuestro Diputado" s'hi esmenta: "cuando se trata de la región catalana (es) patriota antes que político... Cataluña unánime ha aplaudido a nuestro Diputado...". I en les dues edicions següents (7 i 14 d'agost), com a fet excepcional, es reproduïx

íntegrament el seu discurs a les Corts sota el titular "Discurso que nuestro diputado... pronunció contra el *modus vivendi*": "Señores diputados, porque soy amigo de la verdad, y también lo soy de Platón, voy a permitirme dirigir a la Cámara algunas observaciones... ¿No estáis viendo que, apenas se declaran abiertas las Aduanas... no podemos competir...? ¿Podrá alguien negar que el carbón de Bélmez es excelente? Pues, sin embargo en Sevilla se consume carbón de Cardiff... Yo preguntaría a aquellos que desean el mal ajeno y que sienten tristeza ante el bien de Barcelona y ante el adelanto de su industria... merced a estas ponderadas doctrinas librecambistas, perderemos en riqueza; la nivelación se hará, no subiendo el pobre a las alturas del rico, sino descendiendo el rico a la triste condición del pobre...". Després d'una munió de dades sobre l'intercanvi comercial, acaba el llarg parlament dient que Catalunya "no ha de desanimarse por la tempestad presente... Yo confío en que el socorro llegará a tiempo; si no llega, si antes perecemos, no seréis envidiados por la pena que vuestra alma sentirá. Nosotros tendremos además de la tranquilidad de la conciencia aquel triste consuelo... de la desesperación".

També foren importants les seves intervencions en assumptes socials. "El Eco de Badalona" del 15 de març de 1884 a la crònica de la inauguració de l'escola de la "Cooperativa La Bienhechora", relata els punts cabdals de la seva al·locució: "hizo resaltar las ventajas de la instrucción de la mujer; los pueblos donde la mujer no está instruida... son pueblos bárbaros... brindó por los obreros todos, que tales lo eran los allí reunidos: unos de la pluma, otros de la lanzadera, otros de la inteligencia...". De les seves intervencions a les Corts, vull citar dues preguntes que fa al govern el 14 de març de 1887. Una sobre el "límite de horas de trabajo en toda clase de fábricas...", afegint que defensa el "criterio que el operario emplee ocho horas para el trabajo, ocho para el estudio, ocho para el sueño... al fin y al cabo, el trabajo del hombre inteligente y sano, siempre es más ventajoso

que el del hombre débil y enfermizo...". L'altre és sobre "el incumplimiento de la ley reguladora del trabajo de los niños...", que havia establert el 1873 les Corts republicanes; "prohibe terminantemente la presencia de menores de diez años en las fábricas; esta misma ley señala cinco horas de trabajo para los niños menores de catorce años y para las niñas menores de trece... Pues bien nada de eso se cumple...". Els paletes, el desembre de 1887, aprofitant les obres dels edificis de l'Exposició Universal del 1888, van fer vaga per aconseguir la jornada de vuit hores. No ho obtindrien fins el 1901, i la resta de treballadors fins el 1919. Fins aleshores, els treballadors feien una mitjana d'unes onze hores durant sis dies a la setmana.

En el mateix sentit de la defensa dels treballadors, és una intervenció del 19 de febrer de 1902 al Senat; era sobre "la prolongada huelga de los trabajadores metalúrgicos de Barcelona": "no podemos menos de sentir cierta amargura, porque los que hemos seguido los acontecimientos... sabemos que la huelga pudo ser evitada, que la diferencia que existía entre el patrono y el obrero era una diferencia insignificante... la regularización del jornal y del salario no debía responder al criterio antiguo... que tiene por límite las necesidades cubiertas en su grado mínimo del obrero, sino que además... han de tenerse en cuenta las que requieran la dignidad y el honor del hombre...".

Fou extensa la seva tasca d'ajut als necessitats. «El Eco de Sitges» núm. 520 (del 23 de febrer de 1896) cita que li varen ser concedides «distinciones honoríficas... por sus eminentes servicios, por su filantropía... los títulos de Protector del Asilo Naval de Barcelona, Bienhechor Insigne del Hospital General de la Santa Cruz de Barcelona, título que desde el siglo XV no se ha concedido más que a otra persona...». Sobre aquesta intervenció, "El Eco de Badalona", del 11 de desembre de 1886, deia: "no ha de tardar mucho tiempo en percibir una suma muy importan-

te... que le pertenecen por concepto de varios créditos a su favor que el Estado, desde hace años... (es) don Antonio Ferratges la persona que más directa, más eficaz y más poderosamente ha contribuido a tan favorable resultado... tan pronto... se hizo cargo de la Dirección de la Deuda...". En el del 30 d'abril de 1887, es comenta que "...la Administración del Hospital, profundamente agradecida... y queriendo darle una prueba de su reconocimiento, le obsequió... con un banquete en la alquería de Belén, junto al Tibidabo, donde tiene establecida una sucursal del Manicomio, al que asistió también el Excmo. Señor don Francisco de P. Rius y Taulet, Alcalde y Presidente del Ayuntamiento constitucional de Barcelona..."; parla d'aquell indret com el "Manicomio de la Santa Cruz". Afegeix que per les seves gestions va ser nomenat "ciudadano benemérito" de Barcelona.

Diu Vicens Vives en el llibre "Els catalans del segle XX": "aparegueren en la Barcelona vuitcentista unes vint o trenta famílies en la mà dels quals s'ajuntaren poder econòmic i poder polític, i encara una preeminència aristocràtica reconeguda pels ennobliments amb què la monarquia de la Restauració i la Regència reconegué els serveis que li havien prestat..." (pàg. 128). D'aquests fa esment el que s'anomenà a Madrid el "grupo catalán"; hi havia els noms més prestigiosos de les finances, indústria i comerç de Catalunya: els Arnús, Girona, Güell... Penso que Ferratges estava en aquests cercles. Continua Vicens Vives: "tenien molta cura de llurs interessos particulars, encara que havien sacrificat l'exaltació liberal... no oblidaren que eren sang de la terra, i per això, contribuïren amb llur gest a definir-la en els diversos aspectes culturals i socials..."

En el proper capítol resseguirem les connexions entre Antoni Ferratges Mesa i dos altres importants polítics mont-roigencs: Agustí Sardà Llaberia i Pere Antoni Torres Jordi.

EL MARQUÈS DE MONT-ROIG: "A LA RECERCA D'UNA OMBRA (14)"

Crònica particular d'una època, i d'uns personatges lligats a Mont-roig

•• Martí Rom

Resulta fascinant pensar que en aquells anys de finals del segle XIX i principis del XX, a la vida política espanyola hi havia tres "mont-roigencs": Antonio Ferratges Mesa, Pere Antoni Torres Jordi i Agustí Sardà Llaberia. Els dos primers descendents del poble (el pare del primer i la mare del segon). A més havien nascut en pocs anys de diferència: Ferratges el 1840 (a Santiago de Cuba), Torres Jordi el 1843 (a Tarragona), i Sardà el 1836 (a Mont-roig).

Torres Jordi era de cal Jordi. Recordarem que la besàvia del marquès era Rosa Jordi. Devien ser parents. Sardà militava a les files del republicanisme, mentre que Ferratges i Torres eren liberals. Els tres comencen la seva activitat política lluitant per la caiguda del absolutisme, a finals dels seixanta; són molt joves, tenen uns trenta anys. A més, recordem que Torres era un important autor teatral català, autor de l'obra de teatre "La Verge de la Roca", ambientada al nostre poble.

PERE ANTONI TORRES JORDI

Era fill de Pere Anton Torres Palau i Engràcia Jordi Munté, neix a Tarragona el 29 de juny de 1843. Com a conseqüència de la mort de la seva mare, es trasllada a Mallorca (1860) on estudiarà batxillerat. Moltes de les informacions sobre Torres Jordi les he aconseguit gràcies a Josep Maria Vallés Martí (de l'Espluga de Francolí).

Torres Jordi ingressa el 1865 en el Partit Liberal. L'any següent fa costat al pronunciament de Prim, aixecant prop de Valls una partida d'homes. Sabem que Ferratges i Torres van participar en els «Jocs Florals» de 1868.

Aquest últim tenia contactes amb els poetes provençals, degut a les seves estades al sud de França fugint de les persecucions polítiques. En el llibre «Recuerdos de mi larga vida» de Conrad Roure (1927) el cita com un dels que, junt amb Víctor Balaguer, acompanyà els provençals (encapçalats per Frederic Mistral) a la visita a Montserrat.

Pels afers polítics va estar internat a la presó de Pilats a Tarragona. Quan el deporten a l'illa de Fernando Poo, aconsegueix escapar-se a l'escala que el vaixell fa a Canàries. Tant Ferratges com Torres Jordi estaven molt lligats al reusenc general Prim, per la qual cosa, ambdós participen a la "Gloriosa revolució de setembre" de 1868, el primer a Barcelona i el segon a Tarragona. Torres fou de la Junta Revolucionària i després secretari del Govern Civil. A continuació, i amb el mateix càrrec, anà a Huelva, Alacant i Lleida.

Quan mor Prim (1870), ambdós liberals segueixen a Sagasta. Torres Jordi serà el puntal del Partit Liberal a Tarragona. També els trobem col·laborant al diari "La crònica de Catalunya". Les seves carreres polítiques són sovint paral·leles o coincidents. Per exemple, quan Ferratges deixa el càrrec de governador civil de Girona (19 d'abril de 1871) el substitueix Torres, que ho serà fins el 25 de juny de 1872. Hi ha d'altres casualitats, Ferratges rep la dona del rei Amadeu de Savoia quan entra per Girona, i Torres rebrà el rei en una conflictiva visita degut al refús de l'església (18 i 19 de setembre de 1871). Després serà diputat per Tremp el 1872, i per Tarragona el 1873.

Estrena "La Verge de la Roca" amb gran èxit al Teatre Romea de Barcelona (2 de desembre del 1873). Diu J.M.

Vallés: "Els seus drames escrits en vers... són a l'estil del teatre català de l'època, drames rurals, reflectint els costums i tradicions ancestrals del poble, amb personatges d'aspecte casolà i anecdòtic, les passions i els conflictes rurals...", i concretament sobre aquella obra que és "un drama de costums de Mont-roig, evocant la Verge i el record de la seva mare que havia perdut de molt jove..."

Fem tan sols un resum sobre la seva carrera política. El 1874 és governador civil a Màlaga i a Granada. L'1 d'octubre de 1875 funda (i és propietari) del diari liberal "La Opinión" de Tarragona, on hi col·laborarà fins la seva mort el 1901. El 1879 torna a ser diputat per Tarragona. L'1 de febrer de 1881 es funda "La Vanguardia", i ell en serà el primer director. Aquell "Diario político y de avisos y noticias del Órgano del partido Constitucional de la provincia", aleshores estava al carrer de Les Eures núm. 8 i 10 (entre la plaça Reial i el carrer de Raurich), molt a prop del carrer Ample on Ferratges tenia la casa a Barcelona. L'editorial del primer número deia: "Quisiéramos condensar en pocas palabras nuestro pensamiento... durante estos últimos años de gobierno conservador, nuevo y prolongado paréntesis abierto al ejercicio de las libertades públicas... Apagados los últimos fulgores de una revolución... debilitado aquel entusiasmo generador... Desde nuestro campo haremos la oposición al Gobierno... opondremos nuestro amor y entusiasmo por la libertad... No pertenecemos al número de los que desean la libertad de comercio...".

El 1881 és elegit diputat per Gandesa. El juliol de 1882 haurà de dimitir de director de "La Vanguardia" al defensar en el Congrés propostes lliurecanvistes per a l'economia espanyola. A partir del 1881, amb la pujada al poder dels liberals és quan Torres tindrà un important paper polític. Serà diputat diverses vegades: el 1887 per Torroella de Montgrí, 1893 i 1895 per Puigcerdà, i 1896 per Valls. En totes aquestes legislatures coincideix al Congrés amb Antoni Ferratges (fou diputat des de 1881 al 1895).

La legislatura 1881-1883 és per Torres Jordi la més brillant; participa en nombroses comissions parlamentàries. Té una intervenció important el 26 de desembre de 1881 en

la discussió de la reforma dels aranzels, que l'enfronta a Víctor Balaguer. El 1882 és nomenat Director General de Beneficència i Sanitat. El 1885 serà governador civil de València, i el 1887 director general de la Secretaria Política del Consell de Ministres. Aleshores Ferratges era director general del Deute Públic del Ministeri d'Hisenda.

Quan el 1887 se li concedeix el títol de marquès a Ferratges, vèiem que aquest va haver de dimitir com a diputat a les Corts. En el setmanari "El Eco de Badalona" del 12 de febrer es diu que "se presenta candidato a una senaduria vacante en Tarragona... Y a la diputación a Cortes por Granollers don Pedro A. Torres... Esta combinación se lleva a cabo para poder aceptar el señor Ferratges el marquesado con que ha sido agraciado". Al final "el seu districte electoral" de Granollers fou pel seu germà Joaquín Ferratges. El 1889 Torres serà nomenat secretari del Govern General de l'illa de Cuba. Ferratges en aquells anys estava molt relacionat amb els cercles del poder de l'illa.

El 1891 s'inicien els problemes entre els liberals de Tarragona, començant a perdre pes la figura de Torres Jordi. Salvador de Samà (Marquès de Marianao) es passa dels conservadors als liberals; aquest, l'any 1893 compra el "Diario de Tarragona" que serà l'òrgan dels liberals. Marianao havia sortit diputat conservador per Gandesa el 1891, i ho tornarà a ser a les properes eleccions (el 1893) pels liberals. El 1896 presideix el comitè provincial. Això farà que Torres poc a poc es vagi distanciant del partit liberal. El 1893 serà diputat per Puigcerdà, doncs no l'han volgut ni per Barcelona ni per Tarragona. Quan el 1896 aconsegueix l'acta per Valls ho serà com a conservador. Es presenta el 1898 per Valls com a "liberal dissident", però no surt.

És molt eloqüent el seu discurs al Congrés del 6 d'abril de 1894, a més, cita Ferratges: "Oblíganme las circunstancias... a intervenir en este debate, en el que voy a fijar mi nueva actitud política... ya que la casualidad me ha antepuesto al Sr. Marqués de Mont-roig, presidente de la Diputación catalana... no he de renunciar esta ventaja, que considero una honra inmerecida. Treinta años de vida

política, consagrada a la defensa de los ideales de mi partido, las amarguras de la emigración y el destierro... no ha sido bastante... (en) la provincia de Tarragona... eché los primeros cimientos del partido liberal... ¿Sabéis quien es hoy el jefe del partido liberal...?... No es ningún liberal de abolengo, que haya eclipsado los méritos y servicios de liberales tan antiguos y consecuentes como los Sres. Cañellas y Ballester... no soy yo, el emigrado con el general Prim en 1866, el desterrado en 1867 con el general López Domínguez a Canarias... es el Diputado que en las Cortes anteriores estaba afiliado al partido conservador, el Sr. Marqués de Marianao... No es que yo abandone a la mayoría; son ellos quienes me abandonan y me dejan... A poco de la Restauración, me dijo el antiguo jefe de mi partido que teníamos necesidad de inclinarnos a la derecha porque razones especiales de la política lo exigían... Pasado algún tiempo, después de haberme obligado a combatir rudamente a los de la izquierda, me dijo el jefe de mi partido que, también por necesidades de la política, era necesario inclinarnos a la izquierda; y obediente como antes, a la izquierda me incliné...”.

Eren anys de canvis polítics produïts pel desgast de la bipolarització entre liberals i conservadors i les pèrdues colonials (Cuba el 1898). Havíem vist que Ferratges des de 1889 pertanyia al grup dels liberals de Germán Gamazo, que posteriorment abandonen Sagasta (1899) per donar suport al líder conservador Silvela.

He trobat que Ferratges i Torres van formar part de la Comissió del Congrés que estudià la “concesión del ferrocarril de las minas de Celrà a la bahía de la Clota...” (16 de gener de 1895).

Torres Jordi mor el 2 d'octubre de 1901 (ara ha fet cent anys) a l'Espluga de Francolí, a la “Villa Torres” del balneari “Les Masies”. Ell començà a construir-lo el 1887 invertint tot el seu patrimoni; creia en les propietats curatives de les seves aigües ferroginoses. Del matrimoni amb Francesca Humbert no tingué fills. Hi ha carrers amb el seu

nom a Tarragona i L'Espluga. Esperem poder veure publicada la biografia que està preparant Josep Maria Vallés. Al “*Ressò mont-roigenc*” núm. 57, pàg. 14, hi ha la crònica d'una conferència sobre Torres Jordi que aquest va fer a Mont-roig.

AGUSTÍ SARDÀ LLABERIA

Sardà també era advocat com Ferratges. Si l'haguéssim de definir en uns breus mots, diríem que era un republicà de soca-rel i un estudiós de la pedagogia. El 1865 fou nomenat, per oposició, catedràtic de la “Escuela Normal Superior de Maestros” de Pamplona; i el 1898 professor de la “Escuela Normal Central”, de la qual arribà a ser-ne director. El 1909 fou catedràtic de pedagogia a la “Escuela Superior del Magisterio”. En la seva carrera política sempre representà la província de Tarragona: diputat el 1873 i senador el 1903, 1905, 1907 i 1910. Com veiem, coincidirà amb Ferratges en aquesta etapa del 1903 al 1909. Havia coincidit amb Torres i Jordi a la legislatura de 1873.

Sardà fou secretari del president de la Primera República Estanislau Figueras. L'any 1890 fou escollit candidat al Congrés del Partit Republicà per Alcoi (Alacant); havia estat l'advocat dels empresonats pels fets del juliol de 1873 (moviment cantonalista durant la Primera República). Amb el canvi de president de Pi i Margall per Salmerón, la impaciència d'alguns republicans federals més les reivindicacions socials generaren la declaració de “cantón independiente” d'algunes poblacions de la zona de València, Múrcia i Andalusia. Això portà a la burgesia cap a posicions conservadores.

Trobem a Sardà i Ferratges compartint algunes comissions en el Senat, les carreteres “de Mont-roig al Collado de Faches a la de Castellón a Tarragona” (25 de gener de 1908) i la de “Falset a Mont-roig” (24 juliol de 1908). Sardà va aconseguir les Escoles Públiques per a Mont-roig. Es començà a inicis del segle XX, però les obres duraren molts anys. L'edifici, que també seria

Ajuntament, s'acabà el 1910.

Resulta emocionant trobar a Sardà intervenint al Senat en la sessió on es comunica la defunció de Ferratges (25 de febrer de 1909). Després de diverses manifestacions de dol, Sardà exposa: "Hoy me toca hablar en nombre de las minorías republicana y solidaria de otro compañero, aun con mayor tristeza, si cabe... el Sr. Marqués de Mont-roig tenía conmigo íntimas y antiguas relaciones. Yo había tenido la suerte de nacer en su casa, en lo que en mi tierra se llama la casa *pairal*...". En el document que fa el registrador de la propietat (9 de maig de 1898) on s'esmentaven les finques que Ferratges tenia a Mont-roig per certificar un determinat nivell de rendes per poder accedir al càrrec de senador vitalici, s'hi descriu la casa del carrer Major "señalada con los números 70 antiguo y 50 moderno (ara és el 16), lindante por un lado a mano derecha con casa del heredero de Agustín Sardà Costa, y parte con un callejón llamado de la Oriola, donde saca una puerta escusada...". Així doncs, Agustí Sardà Costa era el pare d'aquell, la "costa" dita ara del Benjamin era anomenada "de l'Oriola", i la casa on va néixer Agustí Sardà Llaberia és la del carrer Major cantonada amb la "costa".

Sardà segueix: "A los pocos años... fue a nuestro pueblo, el que puedo decir nuestro pueblo porque también él lo consideraba así, y la proximidad de las casas y otras circunstancias nos unieron con tal intimidad, con tal cariño, con tal afecto... Aún no hace muchos días, aquí mismo, me llamaba con el nombre cariñoso con que nos conocimos siempre; con el nombre de pila en el diminutivo catalán, y yo le llamaba a él pura y simplemente querido Antonio; su familia estuvo unida con la mía en una gran intimidad, y aún podría, si recordase... tiempos antiguos, podría decir que un abuelo materno mío estuvo en un Ayuntamiento en tiempo de los franceses con un abuelo

paterno de él...". He buscat en el llibre "Història de Mont-roig" de Francesc Riba i Mestre, i hi he trobat que un dels mont-roigencs que fou empresonat pels francesos com a conseqüència d'aquells fets del dia de Corpus (13 de juny de 1811) era Pere Martí Llaberia. Sardà deia que era el seu avi matern. Casualment també és un ascendent meu, per part del meu pare (Martí, cal Panadero). Sobre aquesta persona hi ha un text a "Ressò mont-roigenc" núm. 35, pàg. 12, d'en Joaquim Benaiges Martí que relaciona aquells desgraciats fets amb l'origen de la festa de Sant Antoni Abat a Mont-roig.

Continua Sardà en la seva intervenció al Senat: "Seguimos durante bastantes años unidos estrechamente; después él fue a Barcelona a seguir la carrera de leyes; yo vine a Madrid a continuar la mía, y transcurridos unos más... volvimos a encontrarnos durante unas vacaciones de verano; él rodeado de su familia y de sus amigos... aquel verano fue uno de los más hermosos que he tenido... ¡Que hermosas noches las de las eras, teniendo enfrente el hermoso Mediterráneo y a la espalda la enorme Mola, los abruptos montes de Llavería y más allá el Montsant!... Siempre continuamos así, y aunque separados bastante por las ideas políticas, nuestra amistad nunca se desmintió... fue un excelente amigo tan ilustrado como cariñoso, un hombre de bien a carta cabal... tuvo siempre la mano abierta para todas las necesidades...".

Agustí Sardà Llaberia va morir a Madrid el 1913. Sobre ell podeu trobar un text d'en Francesc Nogués i Nogués a "Ressò mont-roigenc" núm. 62 pàg. 24; i sobre la seva filla, Mercè Sardà Uribarri ("La il·lustre pionera en el feminisme") d'en Josep Munté i Vilà en el núm. 63 pàg. 23.

Ferratges, Torres Jordi, i Sardà: tres "mont-roigencs" fent política a Madrid.

En el proper capítol, el penúltim, succeirà la mort de «l'americano» Ferran Ferratges i repassarem les diverses propietats que el Marquès (el seu fill) tenia a Mont-roig.

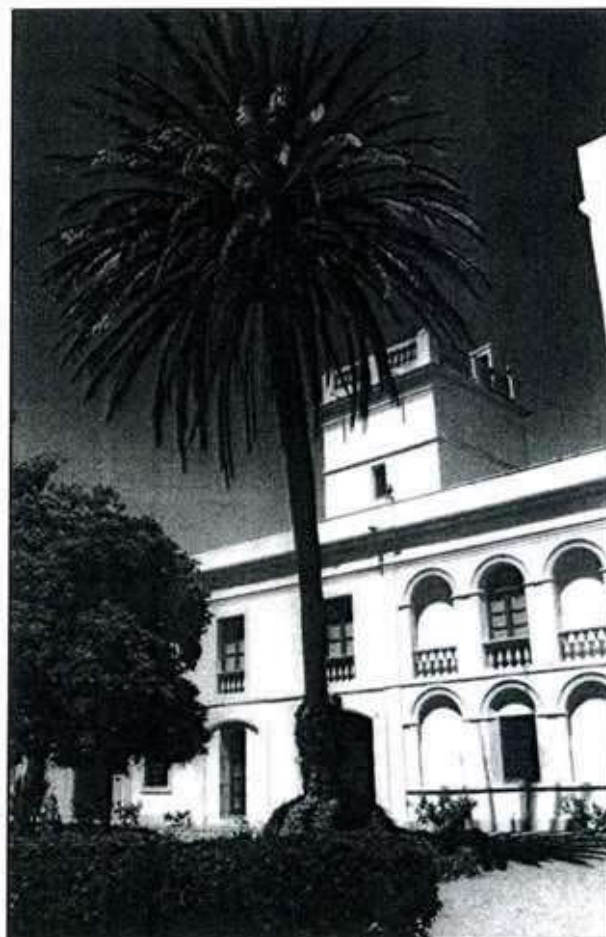
EL MARQUÈS DE MONT-ROIG: "A LA RECERCA D'UNA OMBRA (15)"

Crònica particular d'una època, i d'uns personatges lligats a Mont-roig.

•• Martí Rom

«L'americano» Ferran Ferratges havia tornat de Cuba (cap a 1853) i vivia a Barcelona. Crec que al carrer Ample núm. 3, primer pis. Això consta en una carta que el seu fill, Antonio Ferratges (el primer marquès), escriu el 12 de març de 1893. Davant hi havia la Sucursal del Banc d'Espanya i una mica més enllà (a l'altre costat de la plaça del Duc de Medinaceli) la "Societat Catalana General de Crèdit", aquella entitat financera que estava estretament relacionada amb els afers del ferrocarril, i la casa del famós banquer Manuel Girona. Molt a prop, entre el carrer Ferran i la plaça Reial, hi havia la seu de la "Banca Arnús" (Passatge Madoz), i al final del carrer Ample s'hi trobava la Llotja de Comerç (a tocar del que és ara l'inici de la Via Laietana). En el llibre *Las calles de Barcelona* (1866) de Víctor Balaguer, es diu sobre el carrer Ample que "es una de las calles más principales y extensas de Barcelona, muy distinguida y nombrada en tiempos antiguos por los muchos edificios que en ella se levantaban pertenecientes a nobles familias... Hoy la mayor parte de estas casas... (son) edificios de construcción moderna, y otras han sido renovadas, después de haber pasado casi todas a ser propiedad de conocidos banqueros ú opulentos comerciantes...".

En el llibre *Episodis de la burgesia catalana* (pàg. 57) de Francesc Cabana hi trobem reproduïda la narració "Un dia qualsevol a Barcelona, la vida quotidiana" del llibre *Guia y Añalejo Perpetuo de Barcelona* (1863) de Gaietà Cornet Mas. "Quan surt el sol, els fanalers s'apressen a apagar els llums de gas, que han estat encesos durant tota la nit...", hora a hora va explicant què succeïa en aquella Barcelona d'unes tres-centes mil persones que acabava d'enderrocar aquelles muralles que l'impedien créixer i que amb el Pla Cerdà anava a expandir-se cap a l'Eixample. Diu que a les set del matí començaven a treballar els paletes, fusters, teixidors... i els de les fàbriques; poc abans de les vuit s'obrien botigues i magatzems, i les minyones anaven a comprar. No era fins a les nou que obrien les oficines i dependències de l'Estat. D'onze a dotze, les senyores de la bona societat aprofitaven per fer les visites. A les dotze, mentre aquestes oïen l'última missa del matí, plegaven les fàbriques, els paletes... i s'anava a casa a dinar. "Si bé el gran saló de la Llotja de Mar obre a les dotze, no és fins a la una que arriben els

La casa del Marquès de Mont-roig, actualment coneguda com "Mas Miró".

borsistes. Aquests homes van omplint el saló i comencen a contractar... Allí es compra, es ven, s'asseguren operacions, es deixen diners, es canvia, sense altra formalitat que la paraula donada, que tothom respecta...". A les dues tanca la Borsa i les oficines i "els que mengen seguint l'horari espanyol van a dinar a casa seva...". A les tres els establiments industrials tornen a treballar. Entre les set i les vuit tothom plegava i "la gent de diners acostuma a trobar-se en tertúlia a casa d'uns amics...". De nou a deu "s'acostuma a passejar pel carrer Ferran i la plaça Reial, a l'hivern, i a ocupar les cadires de la Rambla a l'estiu...". A les deu els llums de les cases s'anaven tancant.

Segurament després de la mort dels seus pares, Antonio Ferratges (el primer marquès), deuria vendre's aquell pis del carrer Ample, ja que trobem que *El Eco de Badalona* (25 de febrer de 1893) diu: "En estos últimos días hemos estado dos veces a visitar al Sr. Ferratges en Barcelona, y la casa del señor Gassó, donde se hospeda...". En el del 13 de març de 1886 s'hi comentava que "vinieron a nuestra villa con el tren del mediodía... (Arnús y Ferratges) a los que además acompañaban el vicepresidente de la Diputación Provincial Señor Gassó...".

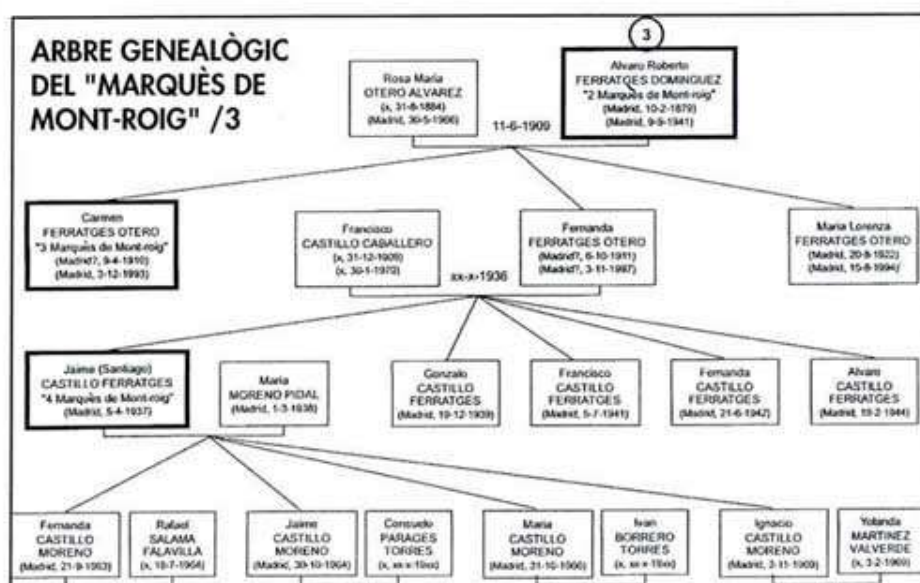
«L'americano» Ferran Ferratges va morir als setanta anys a Barcelona el 8 de juny de 1879 (havia nascut a Mont-roig el 8 de juliol de 1809). *El Eco de Badalona* (28 de juny de 1879) deia: "En la tarde del pasado domingo (22) verificóse, en Barcelona, el entierro de Don Fernando Ferratges Ballester, padre de nuestro muy apreciable y distinguido amigo Don Antonio Ferratges. Asistió al fúnebre cortejo una numerosísima concurrencia, como pocas veces se ve en ceremonias de esta clase, lo que no es de extrañar atendidos los numerosos amigos y relaciones con que el finado contaba, al igual que sus hijos Don Antonio y Don Fernando, el primero ex- Subsecretario de la Presidencia del Consejo de Ministros... y como promotor fiscal de uno de los juzgados de la vecina capital el segundo... tan numerosa comitiva, que no bajaría de 300 personas...". En el del 12 de juliol: "Dentro de breves días se celebraran en Barcelona los funerales por el eterno descanso... se espera la próxima llegada del Sr. Ayala, diputado a Cortes, hermano político de nuestro distinguido amigo y candidato por este Distrito el Sr. Don Antonio Ferratges...". El 3 de gener de 1880: "Ha fallecido en Madrid el eminente poeta y Presidente de las Cortes, el Excmo. Sr. López de Ayala, pariente cercano de nuestro amigo el Sr. Ferratges...". Y el 27 de març: "ha fallecido en Madrid la señora hermana de nuestro distinguido y apreciable amigo Excmo. Sr. Don Antonio Ferratges al que, al igual que el señor Ayala, esposo de la difunta, y demás individuos de la familia, acompañamos en el justo dolor...".

Sabíem que una germana del marquès (Ana Ferratges Mesa) s'havia casat amb un López de Ayala. Aleshores sembla

que aquest fos parent (germà?) del famós poeta i polític Adelardo López de Ayala. Aquest havia nascut a Guadalcanal (Sevilla) l'1 de maig de 1828, estudià Dret i el 1849 es traslladà a Madrid on es dedicà a la política. Era de la Unió Liberal de O'Donnell. Fou per primer cop diputat el 1857, i després per Badajoz. A la Revolució de setembre de 1868, va desembarcar a Cadis amb els caps del pronunciament. Fou ministre d'Ultramar en aquell primer govern (8 d'octubre de 1868), on Serrano era Regent, Prim dirigia el govern i Sagasta era ministre de Governació. Continuà sent diputat. Tornà al ministeri d'Ultramar amb el govern Jovellar (1875), el primer de la "Restauració", amb els conservadors. El 15-2-1878 fou president de les Corts, repetint l'1-6-1879. A la tardor d'aquest any, el rei Alfonso XII li encarregà de formar govern, declinant en la persona de Cánovas. Moriria sobtadament poc després, el 30 de desembre de 1879. Tenia un gran sentit de la ironia, afectat des de feia temps d'una afecció bronquial, volia que el seu epitafi fos: "Ya no tose".

També fou acadèmic de la Llengua. Era un home de gran cultura literària i històrica. Poeta i dramaturg situat en el període del post-romanticisme. És més important com a autor d'obres de teatre "realista" i "d'alta comèdia". Diuen els entesos que les seves obres tenien una gran habilitat tècnica, que feia una important anàlisi sociològica dels personatges, i que tenia una gran preocupació docent i moralitzant.

Neboda d'aquest, fou Ángeles López de Ayala nascuda a Sevilla el 1858; després va viure a Madrid i des de, cap al 1888, fins la seva mort el 1926 a Barcelona. En el llibre *La maçoneria en la societat catalana del segle XX* (1900-

1947) de Pere Sánchez Ferré, d'Edicions 62 (1993) parla a bastament d'ella; a la pàg. 26 s'hi diu: "és, sens dubte, la figura cabdal del feminisme a la Catalunya de la restauració... (era) maçona, republicana i lliupensadora...".

Un parell de setmanes abans de la mort de "l'americano" Ferran Ferratges, el seu fill, Antonio Ferratges Mesa (futur primer Marquès de Mont-roig), s'havia casat amb Maria Concepción Domínguez Corvan (el 21 de maig de 1879). El 10 de febrer de 1880 va néixer a Madrid el seu fill Alvaro Roberto Ferratges Domínguez (que seria el segon

Marquès de Mont-roig). De Maria Concepción Domínguez Corvan diu la Enciclopedia Espasa: "... descendiente de una familia ilustre (entre cuyos ascendientes figuró el lord corregidor de Londres, Cowan)... distinguióse por sus servicios humanitarios durante el cólera de 1885, mereciendo que por dicha causa la ciudad de Badalona la nombrara hija adoptiva de la población; en aquel mismo año le otorgó el Ayuntamiento de Madrid un voto de gracias por idéntico motivo. Con distintos seudónimos ha publicado varias críticas de arte". Respecte al títol de filla adoptiva de Badalona, li va ser concedit també a la senyora Arnús (Balbina Oliveras). En *El Eco de Badalona* del 27 de setembre de 1890 es diu sobre els pergamins acreditatius: "han sido pintados sobre pergamino por el reputado calígrafo señor Flós Calcat, conteniendo las inscripciones con letra gótica. Una magnífica orla que por su parte izquierda reproduce el escudo de la población y sus principales edificios industriales y sitios públicos, completan esta obra...".

Sabem que Antonio Ferratges Mesa, el primer marquès, visitava sovint Mont-roig; hi tenia aquell "Mas d'en Ferratges". Però la manca d'un periòdic al poble ha esborrat les seves petjades; recordeu que gràcies a aquells *El Eco de Sitges* i *El Eco de Badalona*, hem pogut reconstruir les seves relacions amb aquelles poblacions. He intentat cercar-les consultant el *Diario de Reus* (al Centre de Lectura de Reus) però són gairebé nul·les.

Quan Antonio Ferratges fou nomenat senador vitalici li va caldre justificar les propietats que tenia. En un detallat informe (9 de maig de 1898) s'esmenta que té 2 finques urbanes i 7 de rústiques a Mont-roig. Comença descrivint la casa del carrer Major "señalada con los números 70 antiguo y 50 moderno (ara és el 16), lindante por un lado a mano derecha con casa del heredero de Agustín Sardà Costa, y parte con un callejón llamado de la Oriola, donde saca una puerta escusada, por otro lado a mano izquierda con casa de Marcos Massó Magriñà, la de Joaquín Martí Ferratges y la del heredero de Ramon Nolla...". La segona casa és del carrer de l'Hospital, "señalada con el número 18 moderno, y linda por un lado a mano derecha con casa de José Vidiella Fortuny, por otro a mano izquierda con la de José Pellicé Bargalló y por detrás con el camino llamado de la Muralla".

Després ho fa amb les terres, comença citant "una pieza de tierra campa, viña con algarrobos, olivos y almendros, de cabida 44 jornales del país... de la partida de Las Poblas, por dentro del cual pasa el camino llamado de Las Poblas que la divide en dos partes y así linda por el Este con el barranco de la Pixarota, por el Sud, con tierras de Don José Moragas... por el Oeste con las de dicho Señor Moragas, con las de José Gassó Pellicer y con las de José Escoda Gassó, y por el Norte con tierras de Rosa Vidiella, viuda de Juan Rom... y con el camino de Pradip". És el "Mas d'en Ferratges" (després "Mas Miró").

La segona és "yerma con algarrobos, de cabida 12 jornales... partida los Colls o Terrés, lindante por Oriente con el camino de Las Poblas, por el Mediodía con tierras de Rafael Alsina Jardí, con las de Juan Toda Olivé... por Poniente con el camino de Rifà, y por Cierzo con tierras de Francisco Olivé Llavería... y Juan Tost Gebellí... la divide en dos partes el camino llamado del Clot del Bondía". La tercera era una "pieza de tierra de pan llevar con varios arboles frutales de cabida 2 jornales... partida de los Prats, linda al Este con tierras de Ramón Aragonés, al Sud con la orilla del mar, al oeste con tierras de José Aragonés y al Norte con las de José Pentinat". La quarta

també era dels Prats, una "pieza de tierra campa... de cabida 2 jornales... lindante al Este con José Nolla, al Sud con la orilla del mar, al Oeste con el sucesor de Juan Salvadó y al Norte con Juan Pujol". La cinquena, als Quarts (en la part nord del poble i tocant el terme de Vilanova), és "parte campa y viña, parte huerta, con arboles frutales, de extensión 3 jornales... con una casita, compuesta de bajos solamente... y dos diadas de agua para regarla procedentes de la mina de Reverter... lindante al Oeste con tierras de los herederos de Don José Antonio de Vilar, de la villa de Riudoms, antes la viuda Mariné y parte con las de José Soler Vidiella... al Sud con tierras de Juan Ferratges Montaner del mismo Mont-roig, al Oeste con las de... conocido por Seminari de Escornalbou, y por el Norte con las de Benito Espinaldo, del propio Mont-roig, antes de Pedro Martí Llaervería...".

La sisena peça de terra era a "la partida la Famada, sembradura con olivos, junto con tres diadas y media o sean 84 horas de agua semanales... de cabida 6 jornales... linda con Oriente con la rasa de Pedro Prous, por Mediodía con el camino del Pradip, por Poniente con tierras de los herederos de Manuel Parés y por Cierzo con tierras de Miguel Vidiella". La darrera peça de terra, també de la mateixa partida (comprèn l'actual zona sud del poble, amb les cases Barates i l'Escola), era "conocida por la Era, de extensión diez céntimos de jornal estadísticos, equivalentes a 6 áreas, 8 centiáreas de secano, que linda por Oriente con una rasa, por Mediodía y Poniente con Don Antonio Ferratges y por el Norte con las de Pedro Savall".

Veiem que es cita que algunes eren "tierra campa" o "tierra de pan", a l'*Estudi onomàstic de la vila i terme de Mont-roig del Camp* (1999) de Ferran Jové Hortonedea es descriu, a la pàg. 51, sobre els sembrats que "a la documentació antiga, sobretot les actes de compra-venda, es refereixen sovint a la terra de pa, a la terra campa i a la terra de sembrar, conceptes que cal interpretar com a terres que s'aprofitaven per a la producció de cereals diversos...", i afegeix que la terra campa era "terra de sembradura... gairebé sempre, formant part d'altres conreus, és a dir, conjuntament amb olivers, i una mica més tardanament amb garrofers...".

També es descriuen les propietats que Ferratges tenia a Barcelona. El registrador de la propietat del Nord de Barcelona (5 de setembre de 1898) diu: "es dueño de una extensión de terreno edificable de superficie 534 m... que linda por el frente con la calle Viladomat, por la izquierda saliendo, formando parte del chaflán, con la plazoleta del cruce de las calles Viladomat y de Coello, por la derecha con Eulalia Guardiola, viuda de Sagristá, y por detrás con

Don Pedro de Vedruna...". D'aquest escriu el Secretari de la comissió de la contribució territorial de Barcelona (dia 7) que està en el que "fue pueblo de Las Corts de Sarrià... (tiene) una riqueza urbana líquida imponible de 5.000 pesetas...". Continua el text del Registrador: "es dueño también de una extensión de terreno edificable de superficie 3.798 m... linda con la calle Calabria, por la derecha saliendo, donde hace chaflán, con propiedad de las monjas de Loreto, mediante una calle en proyecto por la izquierda parte con Don Pedro de Vedruna y parte con Doña Eulalia Guardiola, viuda de Sagristá; y por detrás, parte con los sucesores de Roig y Rom...". Sembla que ambdós terrenys estaven a tocar, doncs coincideixen alguns veïns. Podria correspondre a l'illa de cases delimitada pels carrers (horizontals) París i Londres, i pels (verticals) Calabria i Viladomat; a més aquesta illa està tallada actualment per un passatge que duu el nom de "Sagristà" (un dels veïns que s'esmenta anteriorment).

En un altre text del Registrador (dia 9) es cita a Antonio Olivar "como mandatario verbal..." del marquès i afegeix que "las dos fincas... fueron vendidas por Don Salvador de Negrevemis Masó a favor de Don Antonio Ferratges Mesa con escritura... 10 de marzo de 1891, ante notario Don Miguel Martí Reya por el precio de 43.008 pesetas 25 céntimos satisfechas al contado... La primera de las dos fincas... está afecta... a la servidumbre de acueducto por razón de la mina, que en el día 13 de enero de 1875 era propiedad de... los cuales tienen derecho de utilizar el agua de la mina para el riego y otros usos de las fincas que poseen en el lugar llamado Fondo de Valldoncella en el ensanche de esta capital...".

Com ja sabem Antonio Ferratges vivia a Madrid. He trobat una carta seva del 21 d'abril de 1891 on consta l'adreça de: Jovellanos núm. 3 (pels darreres de les Corts, de la Carrera de San Jerónimo). En una targeta seva posterior, doncs ja hi consta com "senador del Reino", esmenta el Paseo del Prado núm. 22.

Amb el canvi de segle la situació política comença a canviar. El 1900 es promulga una llei que limitava la durada de la jornada de treball infantil, i el 1902 es produeix la primera vaga general a Barcelona. Els partits republicans guanyen a les principals ciutats en les eleccions del 1903. El 1904 es publica la Llei del descans dominical.

En el proper capítol, l'últim, esdevindrà la mort del Marquès de Mont-roig i veurem com la nissaga del marquès continua amb el seu fill Álvaro Roberto Ferratges Domínguez; també seguirem la petjada dels "Ferratges de Sitges".

EL "MARQUÈS DE MONT-ROIG": A LA RECERCA D'UNA OMBRA (i 16)

•• Martí Rom

EL «MARQUÈS DE MONT-ROIG»: A LA RECERCA D'UNA OMBRA (i 16)

Crònica particular d'una època, i d'uns personatges
lligats a Mont-roig

Escampades en un grapat de textos he trobat dades d'ordre personal sobre Antoni Ferratges Mesa, el primer marquès de Mont-roig. Diu "El Eco de Badalona" (8 d'octubre de 1881) que "ha vuelto a sufrir una recaída en la enfermedad que tiempo ha le aqueja, viéndose con tal motivo obligado a guardar cama y encontrándose en un estado que, aunque no de gravedad, tiene con bastante cuidado a su apreciable familia...". El del 5 de novembre: "una vez restablecida del todo su salud quebrantada, ocupará en el Congreso el puesto...". Uns mesos més tard (6 de maig de 1882) deia que "procedente de Madrid y al objeto de dirigirse a un establecimiento balneario con objeto de atender a su salud algo quebrantada, llegó el miércoles a Barcelona...". També en el del 2 de desembre de 1882, es reproduïx una carta seva dient que "tengo a mi señora muy mala y anoche hubo consulta. No es de peligro de muerte su ataque actual, pero me tiene alarmado y no es prudente que me separe de ella en estos momentos...".

El 30 de novembre de 1887 el ple municipal de Badalona va aprovar dedicar-li un carrer, reconeixent que "nuestra población... sería ingrata si no le demostrase su eterno reconocimiento por los muchos y grandes beneficios de que es deudora". Serà el carrer "del Diputado Ferratges". L'alcalde era el liberal Francesc Viñas Renom. Deu anys després, i governant els conservadors, el ple del 28 d'abril de 1896, argumentant que aleshores no hi ha cap diputat Ferratges (ja que aquest era senador), diuen que no té sentit el nom del carrer, i li canvien el nom per "de la Independencia".

"El Eco de Badalona" del 8 de gener de 1898, comenta: "Nuestro antiguo y respetable amigo... se encuentra algo enfermo, por lo que... nos dice que muy brevemente saldrá de Madrid con objeto de ver si en el clima de nuestra tierra encuentra curación...". Poc després, i aprofitant una visita del nostre personatge i que l'alcalde tornava a ser Francesc Viñas Renom, en el ple de l'1 de febrer de 1898 es decideix tornar a canviar el nom d'aquell carrer, ara es dirà "del Marqués de Mont-roig". En aquell setmanari (del 5 de febrer de 1898), i amb el titular de "Homenaje al Sr.

Ferratges", diu "pueden calcularse en unos 6.000 los manifestantes, y en unos 500 los amigos que componían la comitiva de nuestro futuro Diputado... llegó (en tren) acompañado de los señores Gassó Martí...", més endavant

La casa del marquès al carrer Major

parla d'un "banquete monstruo" que finalitzà amb diversos parlaments; "terminado el banquete... (se dirigieron) al extremo de la calle del Arrabal... con objeto de derribar la mentada lápida de la calle de la Independencia y sustituirla por la de Marqués de Mont-roig...".

Les darreres informacions que tenim del primer Marquès de Mont-roig en relació amb el nostre poble, són que el 1909 va pagar la restauració de l'ermita del «Peiró». El 21 de febrer de 1909 mor a Barcelona. Probablement fou una

de les seves últimes voluntats. En "El Eco de Sitges" del 21 de febrer de 1909, a la "Crònica Local", s'hi diu que "se halla gravemente enfermo en Barcelona, habiéndole sido administrado el Santísimo Viático; no obstante nos hemos enterado de que se halla el ilustre prócer algún tanto aliviado de la dolencia que le aqueja, si bien no ha desaparecido aún la gravedad...", i en el següent número del 28 de febrer es parla que "falleció en Barcelona el 21 de este mes cuando más se confiaba en su mejoría...".

La seva mort serà comunicada al Senat a la sessió del dia 25 per Federico Gumucio, que era el representant legal de la família. "Participa el fallecimiento del Sr. Marqués de Mont-roig ocurrido en Barcelona el domingo último". En aquesta sessió es citen "manifestaciones de pésame de los Sres. Presidente, Alonso Castrillo, Conde de Casa-Valencia, Sardà y Presidente del Consejo de Ministros". Aquest penúltim és el mont-roigenc Agustí Sardà Llaberia; la seva intervenció l'hem citada en un capítol anterior. Entre d'altres coses, el president del Senat (Marcelo de Azcárraga) esmentava que "sus conocimientos financieros le llevaron a la Junta de Aranceles de Cuba, siendo designado también como delegado del Gobierno en la Exposición Universal de Barcelona y en la de Chicago... Alcanzó los títulos de Bienhechor del Hospital General de Santa Cruz de Barcelona y Protector del Asilo Naval de la misma ciudad... Era Gran Cruz de Isabel la Católica y comendador de la Legión de Honor...". Antonio Maura, president del consell de Ministres (i cunyat de Germán Gamazo que havia estat company polític del marquès), deia: "Yo, personalmente, tuve ocasión de estimar las cualidades del finado... muchos años antes de empezar mi vida política... siempre he hallado en él... una disposición a todas las obras de abnegación y de nobleza... pruebas extraordinarias de cómo anteponía sus deberes políticos y lo que él consideraba el bien público, a toda conveniencia personal...".

Al juliol del 1909, degut a la Guerra del Marroc es produeix la revolta popular de la «Setmana Tràgica» de Barcelona.

Antonio Ferratges Mesa féu testament el 29 de febrer de 1908, pràcticament un any abans de morir, a favor del seu fill Alvaro Roberto Ferratges Domínguez ("...le nombró heredero universal..."). Aquest, que serà el segon Marquès de Mont-roig, s'havia casat amb Rosa Maria Otero Alvarez l'11 de juny de 1909, uns mesos després de la mort del seu pare. "El Eco de Sitges" del 20 de juny de 1909 esmenta la notícia i diu que les noces es feren "en el hotel que en la calle de Almagro de Madrid poseen los señores de Otero...". Segons em comentà l'actual marquès, Rosa Maria Otero era de l'Havana; com ho eren la mare i l'àvia del seu marit. Sembla que tenien diversos "ingenios" (fàbriques d'elaboració de sucre) a la zona de

Camagüey, que els hi varen ser expropiats a la dècada dels seixanta com a conseqüència de la revolució castrista. Rosa Maria Otero s'havia casat en primeres núpcies amb el marquès de Mirasol.

Sembla com si la mort d'Antonio Ferratges, primer marquès de Mont-roig, portés a la venda de les propietats que tenien al poble. Sabem que cap el 1910 es ven el Mas al pare del pintor Joan Miró. He trobat que Alvaro Roberto Ferratges dóna poders, (9 de juny de 1911) a Federico Gumucio Villoldo (que hem vist que notificava la mort del marquès al Senat). Aquest farà la venda del carrer de l'Hospital núm. 18 i de dos "censals" (la sisena part dels fruits) corresponents a dues finques de les "Terranoves" a aquell Vicente de Pedro Martí que havíem vist que fou l'últim representat del primer marquès i estava emparentat amb els Ferratges de Mont-roig.

Respecte a aquell poder, sabem que "la Exma. Sra.

Doña Concepción Domínguez Corvan marquesa viuda de Mont-roig... y su hijo el Exmo. Sr. Don Alvaro Roberto Ferratges Domínguez marquès de Mont-roig, de 32 anys...exponen y otorgan que juntos y cada uno de por sí, conceden a Don Federico Gumucio Villoldo, de 45 años, casado, empleado de Hacienda... las siguientes facultades. Primera: Vender las fincas y derechos reales que en Mont-roig y su termino municipal... pertenezcan a los Exmos. Srs. Otorgantes o a cualquiera de ellos, efectuando estas ventas a quien el mandatario tenga por conveniente...". S'esmenta que la vídua vivia al carrer Orellana núm. 10, i que el segon marquès al d'Almagro núm. 38. Resulta que ambdós estan a tocar; és la zona del carrer Gènova i la plaça d'Alonso Martínez.

Alvaro Roberto Ferratges, el segon marquès, estudià a Salamanca i fou diplomàtic. Va estar destinat entre d'altres a Portugal, Canadà... Va morir a Madrid el 9 de setembre de 1941; a la seva esquela hi podem llegir que fou "Ministro plenipotenciario, caballero de la Orden Militar

de Santiago, Comendador de Isabel la Catòlica...".

Alvaro Roberto va tenir tres filles: Carmen, Fernanda i María Lorenza. El títol del marquesat de Mont-roig va passar a la primera que, en no tenir descendència, aniria al fill gran de la seva germana Fernanda. Aquest és Jaime Castillo Ferratges, el quart marquès. El «Boletín Oficial del Estado» (B.O.E.) del 28 de març del 1996 deia que «se manda expedir, sin perjuicio de tercero de mejor derecho, real Carta de Sucesión en el título de Marqués de Mont-roig, a favor de don Santiago Castillo Ferratges». El pare d'aquest és marquès de Jura-real i de Castro-Torres.

ELS FERRATGES I SITGES (continuació)

Havíem deixat a Fernando Ferratges Mesa, germà del primer marquès, fent de magistrat a Madrid. Tot d'una, la desgràcia entrà a la família: Fernando es va quedar cec i la seva dona Margarita Tarrida del Mármol va morir. Ell ho féu poc després, el 28 de març de 1904. En un acte notarial del 20 d'abril de 1904, i com a conseqüència de la mort dels pares, és nomenat el fill gran (Fernando) tutor dels seus germans Antonio i Juan; diu "no poseyendo el designado como tutor... bienes de ninguna clase...". Sembla que els va ajudar el seu oncle, el primer marquès, Antonio Ferratges Mesa.

Aquest acte notarial està fet en el que podria ser l'habitatge de Fernando Ferratges a Madrid, al carrer Justiniano núm. 5. És un curt carrer perpendicular al d'Orellana, que és on veiem que hi vivia el seu germà. Aquesta es una zona a tocar del "Palacio de Justicia". Els fills del magistrat, Fernando i Antonio varen estudiar Medicina, i Juan la carrera de Dret. El primer fou metge de l'Armada, el segon metge militar, i el tercer advocat de l'Estat i Auditor de Sala a l'Audiència de Barcelona.

Fernando va acabar medicina el 1902, i ingressà al Cos de Sanitat de l'Armada el 1907. Anà destinat a Cartagena i Ferrol. A partir del 1914 s'estarà a Madrid, i el 1926 ingressà en el Ministeri. S'havia casat el 1919 amb Eloisa León, filla d'un tinent d'artilleria mort a Les Filipines (1898). El 1931 passà a la situació de "retirado". El maten a les darreres setmanes de la Guerra Civil (4 de gener del 1939). Fou l'únic dels quatre germans Ferratges Tarrida que tingué descendència. Al morir, els seus fills Margarita i Fernando Ferratges León tenien setze i tretze anys.

Els germans Fernando i Antonio Ferratges Tarrida varen tenir una actuació destacada durant l'atemptat que va sofrir el rei Alfonso XIII el dia de la seva boda (31 de maig del 1906). L'anarquista Mateo Morral va llançar una bomba contra el cotxe reial, ocasionant nombroses víctimes. Antonio pertanyia al Regimiento de Saboya que cobria la desfilada del rei. Deia "La Vanguardia": "Al llegar la comitiva nupcial a la calle Mayor, frente a la casa número 88, fue lanzada una bomba desde el piso 3º, que estalló al

dar en el suelo, causando horrenda explosión. La bomba estaba envuelta con flores... Las gentes corrían despa- voridas de un lugar para otro... aseguran que el número de muertos llega a 18, pasando de un centenar los heridos..."

Antonio era tinent coronel de Sanitat de la Casa Militar d'Alfonso XIII, i entre d'altres títols fou Comendador de la Real Orden de Isabel la Católica. Durant la I Guerra Mundial, és enviat a donar suport a les tasques mèdiques dels camps de presoners; el trobem tant ajudant a alemanys com a americans. Per la qual cosa, rep diverses condecoracions estrangeres. He pogut veure la carta d'agraïment que el secretari de guerra (equival a ministre) americà li va enviar el 2 de febrer del 1921. I, una fotografia on se'l veu afablement al costat d'un soldat alemany. Fou testimoni de les seves noces el segon marquès, Alvaro Roberto Ferratges Domínguez. Aviat va quedar vidu; morí a Madrid el 25 de gener de 1977. He pogut veure una curiosa nota (del 8 de desembre del 1971) autografiada per aquest on diu: "Exijo que mi cadáver sea incinerado... mi maldición al culpable de que no se realice".

Juan Ferratges Tarrida, comprà la modernista casa "Can Ferratges", del carrer d'Espanya de Sitges, que havia estat del seu oncle Joan Tarrida del Mármol. Durant molts anys va ser la seva residència de vacances. He trobat que vivia al carrer València núm. 250 de Barcelona. Va morir a Sitges sense descendència el 21 d'abril del 1977. D'ell havíem comentat en el capítol dedicat a Mont-roig, que envià una tarja a M. Assumpció Roig Ferratges (àvia de Lluïsa Compte) perquè acompanyés algun interessat en la compra del aleshores "Mas d'en Ferratges" (ara "Mas Miró").

Els germans Ferratges Tarrida edificaren el 1928 unes cases d'estil noucentista a l'Avinguda Sofia de Sitges: "Sans souci" (sense problemes, en francès) era de Fernando, "Villa Maria Paz" d'Antonio, i "Villa Gloria" de Juan. Les dues darreres corresponen als noms de les seves dones. Encara una d'elles (número 23) és de la família, de Margarita Ferratges León (filla de Fernando). Era tanta la

compenetració que hi havia entre els germans, que a Sitges se'ls coneixia com "la pinya ferratgina".

Aquell Fernando Ferratges León ha tingut set fills, dos dels quals són barons: Fernando i Antonio Ferratges de Castellanos. El primer té un fill de mateix nom (per ara seria l'únic que continuaria el cognom Ferratges). Antonio, és el que (com he explicat en un capítol anterior) casualment vaig trobar quan cercava descendents dels «Romeu». Té una filla: Clara Ferratges Romeu. Esperonat per la meua recerca m'ha ajudat molt a obtenir dades sobre la seva família. L'estiu del 1999 va venir a Mont-roig on va conèixer la seva parenta llunyana Lluïsa Compte.

M'ha dit Antonio Ferratges que els germans Ferratges Tarrida (el seu avi i germans) van fer varis viatges a Mont-roig per conèixer el poble. Sembla que varen anar al "Casino de Dalt", que abans havia estat la casa pairal dels Ferratges, on encara van trobar una pica on hi havia gravat l'escut del marquès.

CLOENDA

Acaba aquest llarg recorregut que ens ha dut a conèixer la història del Marquès de Mont-roig. Aquest ha estat farcit d'il·lusions esbrinant possibilitats suggerides o intuïdes. Partia d'un reduït tronc central on aviat li varen néixer branques: Cuba, Sitges, Badalona, el «ferrocarril»... Més tard, la recerca va dur a una munió de branquetes i branquillons. En qualsevol cas, darrera d'aquesta recerca

hi ha la col·laboració de moltes persones.

Per centrar aspectes relacionats amb el Mont-roig del segle XIX m'ha ajudat molt consultar els valuosos textos del Baptista Nogués publicats a "Ressò Mont-roigenc", i el molt important llibre "Estudi onomàstic de la vila i terme de Mont-roig del Camp" (1999) de l'amic Ferran Jové Hortonedà. He tingut la sort de poder conèixer persones com aquell descendent de Mont-roig: l'erudit genealogista i heràldic Armand de Fluvià (veure «Ressò» núm. 66 i 67). Agraïxo especialment la col·laboració de Jaime Castillo Ferratges (actual Marquès de Mont-roig), Antonio Ferratges de Castellanos (de la nissaga de Sitges), Lluïsa Compte i la Família Cortés («Mas d'en Romeu») de Mont-roig, Margarita Barguilla i M. Angeles Valle de Juan dels Arxius del Congrés i del Senat, Carles Guasch del «Centro de Estudios del Ferrocarril Español» de Barcelona, Xavier Miret de l'Arxiu Municipal de Sitges, Montserrat Carreras i Margarida Abras de l'Arxiu Municipal de Badalona, i Josep Maria Vallès Martí de l'Espluga de Francolí (per les seves aportacions sobre la figura de Torres Jordi). A més dels meus pares i familiars. He fet nous amics.

No vull acabar sense donar les gràcies als lectors de "Ressò Mont-roigenc". Sovint m'he trobat persones que m'aturaven pel carrer esperonant-me en la continuació d'aquest treball. Han estat 16 capítols (des d'aquell primer del setembre del 1998), quatre anys de recerca sobre una nissaga perduda.

ARBRE GENEALÒGIC DEL "MARQUÈS DE MONT-ROIG" / 5

